नोव्हेंबर २०२४

या अंकात एकूण ३६ पाने आहेत.

ISSN - 0378 - 6463

किंमत २५ रुपये

Ayurvidya

आयुर्विद्या

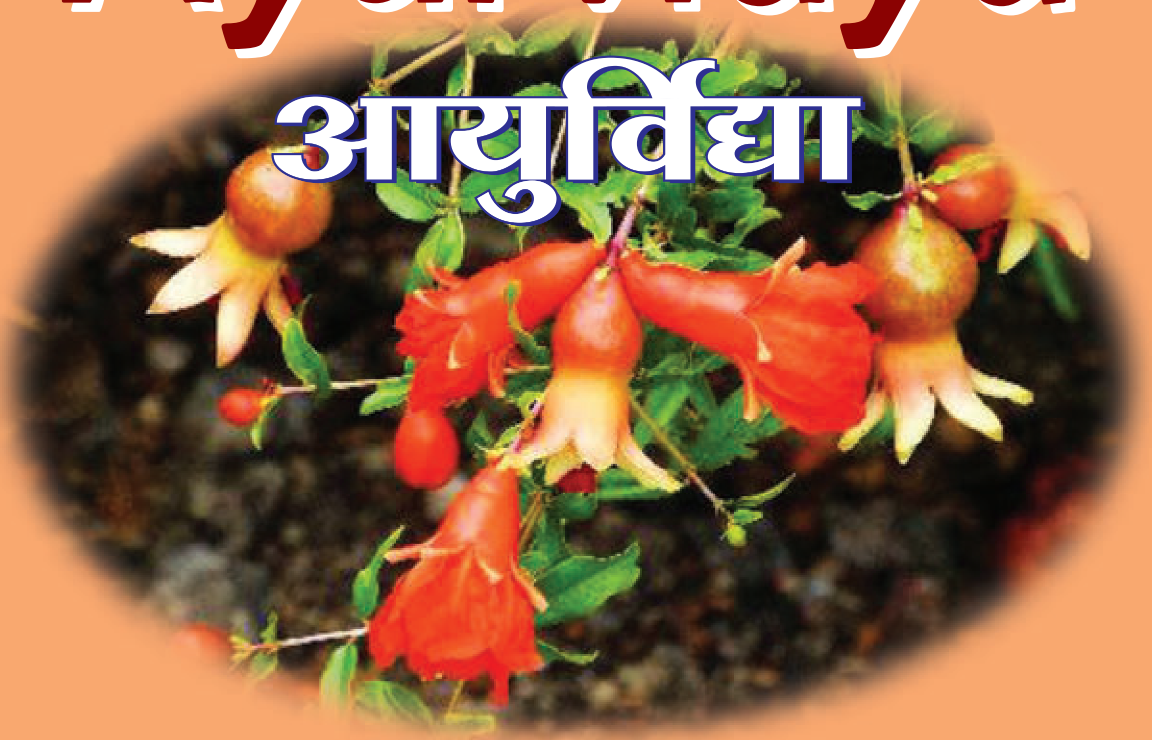

Peer Reviewed Indexed Research Journal
of 21st Century... Dedicated to Ayurved...

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे यांची गुणकारी व उपयुक्त उत्पादने...

व्रणरोपक तेल

व्रणाची शुद्धी झाल्यानंतर
व्रण (जखम) लवकर भरून येण्यासाठी.

व्रणशोधक तेल

नावाप्रमाणे दुष्ट व्रणाची शुद्धी करणारे,
डोक्यात होणारा कोंडा, त्वचेवरील खाज
यामध्ये बाह्योपचारासाठी.

AYURVEDA RASASHALA FOUNDATION PUNE-4 INDIA ®

विषाणूजन्य विकार, अंग दुखणे,
शिर:शूल (डोके दुखणे), सर्दी, खोकला,
अंग गरम होणे यात उपयोगी.

पारिजातक गुटी

मूत्रशर्करा, मूत्रदाह, मूत्रअश्मरी,
बस्तीशोथ, पौरुष ग्रंथी शोथ यामध्ये उपयुक्त.

वरुणादि क्वाथ

शास्त्रोक्त व पेटंट आयुर्वेदिक औषधे तयार करणारी संस्था.

रसशाळा ® **आयुर्वेद रसशाळा, पुणे** रसशाळा ®

GMP Certified Company

फॉर

आयुर्वेद रसशाळा फाऊंडेशन, पुणे

२५, कर्वे रोड, पुणे – ४११ ००४. ☎ : (०२०) २५४४०७९६, २५४४०८९३

E-mail : admin@ayurvedarasashala.com Visit us at : www.ayurvedarasashala.com Toll free No. 1800 1209727

ISSN - 0378 - 6463

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ, संचालित

आयुर्विद्या

मासिक

Rashtriya Shikshan Mandal's

AYURVIDYA

Magazine

शंखं चक्रं जलौकां दधतमृतघटं चारुदोर्भिश्चतुर्भि: ।
सूक्ष्मस्वच्छातिहृद्यांशुकपरिविलसन् मौलिमम्भोजनेत्रम् ।।
कालाम्भोदोज्वलाङ्गम् कटितटविलसच्चारुपीताम्बराढ्यम् ।
वन्दे धन्वन्तरितं निखिलगदवन प्रौढदावाग्निलीलम् ।।
नमामि धन्वंतरिमादिदेवं सुरासुरैवन्दितपादपङ्कजम् ।
लोके जरारुग्भयमृत्युनाशनं धातारमीशं विविधौषधीनाम् ।।

To know latest in "AYURVED" Read "AYURVIDYA"
A reflection of Ayurvedic Researches.

ISSUE NO. - 6 NOVEMBER - 2024

PRICE Rs. 25/- Only.

आयुर्विद्याच्या सर्व वर्गणीदार, वाचक, जाहीरातदारांना
दिपावली २०२४ च्या हार्दिक शुभेच्छा!

CONTENTS

- संपादकीय : आयुर्वेदास ''सर्वोच्च''न्याय'' – डॉ. दि. प्र. पुराणिक 5
- अग्निकर्म कार्मुकता – संहितोक्त अध्ययन – वैद्य नेहा शिवाजी देशमुख, वैद्य सरोज वि. पाटील 6
- **A Case Report Of Dengue Haemorrhagic Fever During The Peripartum Period : Challenges In Management In Dengue Fever – Dr. Prajakta Pardeshi, Dr. Manda Ghorpade 9**
- **Artificial Intelligence: An Ethical Enigma or a Technological Triumph? – Erica Susan Daniel 11**
- **Efficacy Of Dincharya Upakrama - Abhyanga on Ratriswabhavprabhav Nidra Vegdharana - Review Article – Vd. Vaishnavi Shende, Dr. Arti Firke 15**
- **Diabetes Mellitus And Ayurveda – Vd. Maithili Naik - Nesargi 19**
- **A Review On Conceptual Study Of 'Kala Sharir' And Its Significance – Vd. Rohini D. Jambhalikar, Dr. Saroj V. Patil 22**
- **Report - 25 th Foundation Day Celebration of Research Institute of Health Sciences and Management, Pune – Dr. Atul Kapadi 25**
- वृत्तांत – राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ – वार्षिक सर्वसाधारण सभा – दि. २२ सप्टेंबर २०२४ – डॉ. राजेंद्र हुपरीकर 27
- वृत्तांत –आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४ – प्रकाशन समारंभ – डॉ. अपूर्वा संगोराम 28
- वृत्तांत – आयुर्वेद रसशाळा – नूतन दुकानाचे उद्घाटन! – डॉ. सुहास कुलकर्णी 29
- अभिनंदन!! – 29
- वृत्तांत – नानल रुग्णालय आयोजित आरोग्य शिबिर – डॉ. प्रमोद दिवाण 30
- वृत्तांत – नानल रुग्णालय आयोजित सेमिनार – डॉ. प्रमोद दिवाण 30
- श्रद्धांजली – 31
- **Announcement – 32**
- वैश्विक स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेद नवकल्पना ! – डॉ. अपूर्वा संगोराम 33
- डोळस व न्याय्य ! – डॉ. सौ. विनया दीक्षित 34
- **About the Submission of Article and Research Paper – 4**

"AYURVIDYA" Magazine is printed at 50/7/A, Dhayari - Narhe Road, Narhe Gaon,
Tal. - Haveli, Pune -41 and Published at 583/2, Rasta Peth, Pune 11.
By Dr. D. P. Puranik on behalf of Rashtriya Shikshan Mandal, 25, Karve Road, Pune 4.

IMP ● Views & opinions expressed in the articles are entirely of Authors. ●

About the Submission of Article and Research Paper

Rashtriya Shikshan Mandal's **AYURVIDYA** Magazine

- The article / paper should be original and submitted **ONLY** to "**AYURVIDYA**"
- The **national norms** like Introduction, Objectives, Conceptual Study / Review of Literature, Methodology, Observations / Results, Conclusion, References, Bibliography etc. should strictly be followed. **Marathi Articles / Research Paper are accepted at all levels. These norms are applicable to Review Articles also.**
- **One side Printed copy** along with PP size own photo and fees should be submitted at office by courrier / post / in person between **1 to 4 pm on week days and 10 am to 1 pm on Saturday.**
- "**AYURVIDYA**" is a peer reviewed research journal, so after submission the article is examined by two experts and then if accepted, allotted for printing. So it takes atleast one month time for execution.
- Processing fees Rs. 1000/- should be paid by cheque / D.D. Drawn in favour of "**AYURVIDYA MASIK**"
- **Review Articles may be written in "Marathi" if suitable as they carry same standard with more acceptance.**
- **Marathi Articles should also be written in the given protocol as - प्रस्तावना, संकलन, विमर्श / चर्चा, निरीक्षण, निष्कर्ष, संदर्भ इ.**

For Any Queries Contact -
Prof. Dr. Apoorva Sangoram (09822090305)

Write Your Views / send your subscriptions / Advertisements

To

Editor - AYURVIDYA MASIK, 583 / 2, Rasta Peth, Pune - 411 011.
E-mail : ayurvidyamasik@gmail.com **Phone :** (020) 26336755, 26336429
Fax : (020) 26336428 Dr. D. P. Puranik
Dr. Vinaya Dixit - 09422516845 Dr. Apoorva Sangoram 09822090305
Visit us at - www.eayurvidya.org

Subscription, Article Fees and Advertisement Payments by Cash / Cheuqes / D. D. :- in favour of

Payable at Pune Date : ....

Pay to **"AYURVIDYA MASIK"**

Rupees ....

.... Rs. ....

(Outstation Payment by D. D. Only)

- **For Online payment - Canara Bank, Rasta Peth Branch, Savings A/c. No. 53312010001396, IFSC - CNRB0015331, A/c. name - 'Ayurvidya Masik'.** Kindly email the payment challan along with name, address and purpose details to **ayurvidyamasik@gmail.com**

"AYURVIDYA" **MAGAZINE Subscription Rates : (Revised Rates Applicable from 1st Jan. 2014)**

For Institutes -Each Issue Rs. 40/- Annual :- Rs. 400/- For 6 Years :- Rs. 2,000/-

For Individual Persons - For Each Issue :- Rs. 25/- Annual :- Rs. 250/- For 6 Years :- Rs. 1,000/-

For Ayurvidya International - Annual :- Rs. 550/- (For Individual) & Rs. 1000/- (For Institute)

ADVERTISEMENT RATES

Full Page	- Inside Black & White - Rs. 1,600/- (Each Issue)
Half Page	- Inside Black & White - Rs. 900/- (Each Issue)
Quarter Page	- Inside Black & White - Rs. 500/- (Each Issue)

Attractive Packages for yearly contracts

GOVERNING COUNCIL (RSM)

Dr. D. P. Puranik - President
Dr. B. K. Bhagwat - Vice President
Dr. R. S. Huparikar - Secretary
Dr. R. N. Gangal - Treasurer
Dr. V. V. Doiphode - Member
Dr. B. G. Dhadphale - Member
Dr. M. R. Satpute - Member
Dr. S. G. Gavane - Member
Adv. S. N. Patil - Member
Dr. S. V. Patil - Member(Ex-officio)

AYURVIDYA MASIK SAMITI

Dr. D. P. Puranik - President / Chief Editor
Dr. Vinaya R. Dixit - Secretary / Asst. Editor
Dr. Apoorva M. Sangoram - Managing Editor/Member
Dr. Abhay S. Inamdar - Member
Dr. Sangeeta Salvi - Member
Dr. Mihir Hajarnavis - Member
Dr. Sadanand V. Deshpande - Member
Dr. N. V. Borse - Member
Dr. Mrs. Saroj Patil - Member

संपादकीय

आयुर्वेदास ''सर्वोच्च''न्याय''

डॉ. दि. प्र. पुराणिक

अखिल भारतीय आयुर्वेद संस्थान (All india Institute of Ayurved) नवी दिल्ली ह्या केंद्रीय शासनाच्या अखत्यारीतील संस्थेच्या वर्धापन दिनानिमित्त दि. १७ ते १९ आक्टोबर २०२४ दरम्यान "Advancement In Research And Global Opportunities In Holistic Ayurved" (AROHA-2024) ह्या विषयावर आंतरराष्ट्रीय परीषदेचे आयोजन करण्यात आले. ह्या परीषदेच्या निमित्ताने भारतातील तसेच परदेशातील आयुर्वेद तथा इतरही वैद्यकीय प्रणालीचे तज्ज्ञ, वैद्यकीय व्यावसायिक, पदव्युत्तर स्नातक तसेच आयुर्वेदीय औषध निर्मिती आणि पंचकर्मादीसाठी उपकरणे, साहित्य ह्यांची निर्मिती करणाऱ्या अनेक कंपन्यांनाही निमंत्रित करण्यात आले होते.

ह्या तीन दिवसांच्या परीषदेत अनेक, विविध कार्यक्रमांचे भरगच्च आयोजन करण्यात आले होते. आंतरराष्ट्रीय स्तरावर होत असलेले आयुर्वेदातील अद्ययावत संशोधन, तसेच संशोधनानंतर होत असलेली औषधांची निर्मिती ह्या विषयांवर चर्चासत्रे, आयुर्वेद औषधांची परदेशात निर्यात होण्यात येणाऱ्या विविध अडचणी तसेच ह्या अडचणी दूर करण्यासाठी काय करता येईल ह्याबाबत विस्तृत व सखोल विचार करण्यात आला. अनेक पदव्युत्तर स्नातक आणि व्यावसायिक ह्यांनी विविध विषयांवर केलेले संशोधनात्मक निबंध (Research Papers) सादर करण्याची मोठी संधी ह्या परीषदेच्या निमित्ताने ह्या संशोधकांना मिळाली.

आंतरराष्ट्रीय स्तरावर आयुर्वेद संशोधन, प्रचार, प्रसार ह्या क्षेत्रात काम करणाऱ्या विविध देशातील तज्ज्ञ, संस्था ह्यामध्ये सामंजस्य निर्माण करून, वैचारीक आदान प्रदान होवून आयुर्वेद शास्त्राची प्रगती होण्यासाठी प्रयत्न करणे हे आंतरराष्ट्रीय परीषदेचे प्रमुख ध्येय होते. ह्यासाठी महत्वाच्या विषयांवर बुद्धी प्रगल्भ करणाऱ्या विषयांवर ज्ञानसत्रे आयोजित करण्यात आली. तसेच राष्ट्रीय तसेच परदेशातील वैद्यकीय तज्ज्ञांचा समावेश असलेल्यांना एकत्रित आणून महत्वाच्या विषयावर ऊहापोह घडविणारी चर्चा आयोजित करण्यात आली. ह्या चर्चासत्रात सहभागी होत तज्ज्ञांचे मौलीक विचार ऐकण्याची संधी तरुण शास्त्रज्ञ व स्नातकांना लाभली.

'AROHA-2024' परीषदेचा उद्घाटन समारंभ गुरुवार दि. १७ आक्टोबर २०२४ रोजी आयोजित करण्यात आला. अतिशय शानदार, भव्य व सुशोभित करण्यात आलेल्या वातानुकुलीत शामियान्यात समारंभ पार पडला. भारताच्या सर्वोच्च न्यायालयाचे सरन्यायाधिश मा. डॉ. धनंजय चंद्रचूड हे प्रमुख उद्घाटक म्हणून निमंत्रित होते. केंद्र शासनाच्या ''आयुष'' मंत्रालयाचे राज्यमंत्री (स्वतंत्र कार्यभार) मा. ना. श्री. प्रतापराव जाधव हे विशेष अतिथी म्हणून निमंत्रित होते. ''आयुष'' मंत्रालयाचे सचिव मा. पद्मश्री डॉ. कोटेचा, अखिल भारतीय आयुर्वेद संस्थानच्या संचालक डॉ. तनुजा नेसरी, 'आयुष'चे सल्लागार मा. डॉ. मनोज नेसरी हे व्यासपीठावर विभूषित होते.

प्रथेनुसार मान्यवरांच्या हस्ते मंगलदीप (Holistic lamp) प्रज्वलीत झाल्यानंतर श्री धन्वंतरी स्तवन सादर करण्यात आले. संचालक डॉ. तनुजा नेसरी ह्यांनी सर्व उपस्थितांचे स्वागत केले आणि प्रास्ताविक करतांना ए.आय.आय.ए. च्या स्थापनेपासून प्रगतीची वाटचाल कथन केली आणि आताचे स्वरुप ह्याची सविस्तरपणे माहिती दिली. ही प्रगती साधत असतांना अर्वाचिन वैद्यकाची आयुर्वेदास जोड दिल्याने एकूणच दिलेली चिकित्सा, निदान ह्यांची परीणामकारकता वाढण्यास व अनुषंगाने विश्वासार्हता वाढण्यास मदत झाली. त्यामुळेच बाह्यरुग्ण विभाग व आंतररुग्ण विभाग रुग्णांनी ओसंडून वाहात आहेत.

मा. सरन्यायाधिश डॉ. धनंजय चंद्रचूड ह्यांनी अत्यंत ओघवत्या शैलीत केलेल्या भाषणाने सभागृह अक्षरशः मंत्रमुग्ध झाले. ''कोव्हिड'' च्या सुरवातीच्या काळात, ज्या वेळी व्हॅक्सिन उपलब्ध नव्हते त्या काळी आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमुळे स्वतःसह असंख्यांचे प्राण वाचले आणि तेव्हापासून आयुर्वेदाबद्दल प्रचंड विश्वास निर्माण झाल्याचे सांगून तेव्हापासून आयुर्वेद चिकित्सेचा पूर्णपणे अंगिकार केल्याचे त्यांनी नमूद केले. विशेषतः आयुर्वेदात सांगितलेली जीवनशैली, आहार-विहार आणि ''आहार हेच औषध'' (Diet is itself Medicine) ह्या संकल्पनेमुळे रोगांपासून प्रतिबंध निश्चित होतो हे त्यांनी स्पष्ट केले. मुख्य म्हणजे अर्वाचिन औषधांपासून होणारे उपद्रव व धोके आयुर्वेदीय औषधांमुळे संभवत नाहीत हे त्यांनी आवर्जून सांगितले. अनेक असाध्य व्याधी (उदा. Auto Immune Diseases) आयुर्वेदामुळे साध्य होत आहोत हे त्यांनी नमूद केले. योग आणि आयुर्वेद ह्यांचा मिलाफ केल्यास नक्कीच निरामय आरोग्यजीवन शक्य आहेः असे प्रतिपादन त्यांनी केले.

भाषणाचा समारोप करतांना प्रथेप्रमाणे आयुर्वेदात अधिक संशोधन होणे आवश्यक आहे हे सांगण्यास सरन्यायाधिश विसरले नाहीत. वास्तविक आयुर्वेदात अनेक स्तरावर, शासकीय, निमशासकीय, खाजगी स्तरावर अत्यंत आधुनिक पद्धतीने सातत्याने संशोधन होत आहे. Evidence Based आत्ताचा Ayurved असल्यानेच जगात आयुर्वेदाबद्दल स्विकारार्ह्यता वाढल्यानेच आज आयुर्वेद Alternative Medicine Systems मध्ये अग्रस्थानी आहे असे निश्चितपणे म्हणता येते. मा. सरन्यायाधिशांच्या आयुर्वेदाबद्दल दाखविलेल्या विश्वासामुळे आयुर्वेदास ''सर्वोच्च न्याय'' मिळाला आहे हे निश्चितच अभिनंदनिय आहे.

अग्निकर्म कार्मुकता - संहितोक्त अध्ययन

वैद्य नेहा शिवाजी देशमुख
एम.डी., द्वितीय वर्ष, रचना शारीर
टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे

वैद्य सरोज वि. पाटील
प्राचार्य व प्राध्यापक (रचना शारीर)
टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय, पुणे

प्रस्तावना :– शस्त्रक्रियेचे जनक म्हणून ओळखले जाणारे आचार्य सुश्रुत यांनी शस्त्रक्रियेच्या विविध प्रक्रियांचे वर्णन करताना अग्नीकर्म या प्रक्रियेचे वर्णन केले आहे.

भेषजकर्म, क्षारकर्म, अग्निकर्म, रक्तमोक्षण यांसारख्या व्यवस्थापनाच्या सहा प्रमुख पद्धतींवर आधारित शल्यतंत्र ही आयुर्वेदातील प्रख्यात शाखांपैकी एक आहे. अग्निकर्म त्यांच्यामध्ये प्रमुख असून स्थानिक वातज आणि कफज व्याधीसाठी वरदान आहे कारण त्यावर उपचार केलेले रोग पुन्हा होत नाहीत आणि रुग्णांना त्वरित आराम देखील देतात. सुश्रुतांनी त्वचा, स्नायू, रक्तवाहिन्या, अस्थिबंधन, सांधे आणि हाडे यांच्या विविध विकारांमध्ये अग्निकर्म सूचित केले. अग्निकर्माचा दृष्टीकोन अर्श, अर्बुद, भगंदर, सिरा, स्नायु, अस्थी, संधिगत वात विकार आणि गृध्रसी या रोगांच्या संदर्भामध्ये सांगितला आहे.

अग्नी चा वापर करून केलेले कर्म हे अग्नीकर्म म्हणून ओळखले जाते. विविध प्रकारच्या वातज–कफज विकारांमध्ये याचा उपयोग केला जातो. अग्नीकर्म केले असता व्याधी परत उद्भवत नाही म्हणून यास **'रोगाणां अपूनर्भव'** असे म्हणतात हे रोग मुळापासून नष्ट करते. वेदना व्यवस्थापनाच्या क्षेत्रात ही प्रक्रिया अतिशय प्रभावीपणे व सुरक्षितपणे करता येते.

निरुक्ती :– अथात इत्यादि । अग्निना कृत्वा यत् कर्म, अग्रेः सम्बन्धि वा यत् कर्म, तदग्निकर्म; तस्य विधिर्विधानं; तद्यस्मिन्नध्याये विद्यते तं व्याख्यास्यामः ।

व्युत्पत्ती :– अग्नीकर्म शब्दात अग्नी आणि कर्म या दोन शब्दांचा समावेश आहे.

अग्नी – आग,

स्वभाग = उर्ध्वगामी सार्वत्रिक उपस्थिती

कर्म – प्रक्रिया

आयुर्वेदीय शब्दकोश :– अग्नि – अधिष्ठान कर्मा (अ.सं.शा. ६/५६) कर्म – क्रियामार्गः (सु.सु ९/३), चिकित्साकर्म (चसु २९/९)

अग्निकर्म पद्धतीचे उद्दीष्टे : वेदनाशमन अग्निकर्माचा प्रमुख उद्देश वेदना कमी करणे, विशेषतः संधिवात, सायटिका, किंवा स्नायूच्या वेदनांमध्ये – **दोष संतुलन** : विशेषतः वात आणि कफ दोष संतुलित करून वेदना आणि सूज कमी करणे. **उपचार आणि पुनरुत्पादन** : प्रभावित ऊतींमध्ये उपचार प्रक्रिया वेगवान करून पुनरुत्पादनास मदत करणे. शरीरशुद्धी उष्णतेद्वारे शरीरातील आम (विषारी पदार्थ) दूर करून रक्ताभिसरण सुधारणे. **शस्त्रक्रियेचा पर्याय** : शस्त्रक्रियेची गरज असलेल्या काही आजारांमध्ये अग्निकर्म हे एक नॉन–सर्जिकल पर्याय म्हणून वापरले जाते.

अग्निकर्म पद्धतीची ध्येये : **स्थानिक उष्णता लागू करणे** : शलाका, गरम केलेल्या धातूच्या साधनांचा वापर करून उष्णता प्रभावित क्षेत्रावर लागू करणे. **सूज आणि जळजळ कमी करणे :** उष्णतेच्या मदतीने सांधे किवा ऊतींमधील सूज आणि जळजळ कमी करणे. **रक्ताभिसरण सुधारणे** : उष्णतेच्या अनुप्रयोगामुळे प्रभावित भागातील रक्त प्रवाह वाढवून उपचार प्रक्रिया वेगवान करणे. **चालना आणि गतिशीलता पुनर्संचयित करणे** : सांधे किंवा स्नायूंमधील अकडलेपण कमी करून गतिशीलता सुधारणे. **आजाराची पुनरावृत्ती टाळणे :** फक्त लक्षणांवर उपचार न करता आजाराच्या मुळावर उपचार करून पुनरावृत्ती टाळणे. **सुरक्षित आणि नियंत्रित उपचार** : योग्य काळजी घेतल्यामुळे त्वचेला इजा न होता उष्ण उपचार करणे.

ग्रंथोक्त विवेचन व संदर्भ :– अग्निकर्म चिकीत्सा संदर्भात आयुर्वेदिक साहित्यात विविध संदर्भ उपलब्ध आहेत.

वेदोक्त संदर्भ : • अथर्ववेदात अग्निला देव आणि भेषज म्हणून स्वीकारले आहे. (५/२३/१.३५).

- ऋग्वेदात अग्निकर्म चिकीत्सा संदर्भ प्रसूती रोग (१०/१६२/१४) मध्ये उपलब्ध आहे.
- यजुर्वेदात अग्निकर्माचा उल्लेख सीतेच्या उपचारासाठी केला आहे. (२३/१०/१).
- सामवेदात अग्नीखंडा या अध्यायाच्या उपस्थितीने अग्नीचे महत्त्व सिद्ध होते.

संहिता कालावधी

१) **सुश्रुत संहिता** : सुश्रुतांनी आयुर्वेदात अग्निकर्म चिकीत्साबाबत मोठे योगदान दिले आहे. शोणीतवर्षीय संदर्भात रक्तस्त्राव नियंत्रित करण्यासाठी चार प्रकारची प्रक्रिया (संधान, स्कंदन, पाचन आणि दहन) सांगितली आहे. इतर तीन प्रक्रिया अयशस्वी झाल्यावर रक्तस्त्राव थांबवण्याची शेवटची प्रक्रिया म्हणजे दहन.

२) **अष्टांग संग्रह** : ४० अध्याय अग्निकर्म विधीशी संबंधित आहे आणि अग्निकर्माच्या संदर्भात इतर अनेक रोगांचे संदर्भ आहेत. सु.च.. ४०

३) **चरक संहिता** : i) अग्निकर्म चिकित्सा हे शास्त्र प्रणिधानाच्या संदर्भात स्पष्ट केले आहे. ii) अग्निकर्माचा उल्लेख मांसज विकाराच्या व्यवस्थापनासाठी केला आहे. iii) अग्निकर्माचा उल्लेख द्विवर्णीय अध्यायात उपकर्म म्हणून केला आहे. iv) अग्निकर्माचा उल्लेख कफज गुल्माच्या व्यवस्थापनासाठी आहे.

४) **अष्टांग हृदय** : अग्नी कर्माचा अनेक रोगांवर उपचार पद्धती म्हणून उल्लेख केला आहे ४० व्या अध्यायातील सूत्रस्थानात अग्नि कर्माचे तपशीलवार वर्णन आहे.

५) **अष्टांग संग्रह** : सूत्रस्थानाच्या ३० व्या अध्यायात अग्निकर्माचा तपशील आहे.

६) **अष्टांग हृदय** : अष्टांग हृदयात सु. ३० वा अध्याय अग्निकर्म विधी आहे. सु.च. ३०/४०.

७) **हरिता संहिता** : आठ प्रकारच्या उपचारांपैकी अग्निकर्म हा एक महत्त्वाचा उपचार आहे. ह.सं. १/२/७–८.

८) **चक्रदत्त :** वातव्याधीच्या संदर्भात चक्रदत्ताने अग्निकर्माचे स्पष्टीकरण ग्रहरासी या रोगाबाबत केले आहे. (च. २२/५३–५५).

९) **योग रत्नाकर :** वात व्याधी वर्णन करताना गृध्रसी व्याधी संबंधित अग्नीकर्म वर्णन केले आहेच. वात व्याधी चिकित्सा १५७.

दहन संप्राप्ती – अग्नीमुळे उत्तेजीत होणारे रक्त तीव्र असते. द्रव्य, रस व वीर्य साधर्म्य मुळे असे रक्त हे समान गतीने पित्त वाढवण्यास प्रवृत्त करते. त्यामुळे जास्त जळजळ, ज्वर, पुरळ, तहान लागणे ही लक्षणे त्वरीत दिसु लागतात. (सु.च. १२/१७) अग्नी कर्माने रक्त आणि पित्त यांना शूद्धावस्था प्राप्त होते आणि वेदनेचे उपशमन होते.

पद्धती – अग्निकर्म विधी :–

पूर्वकर्म : प्रक्रियेपूर्वी रुग्णांचे समुपदेशन अत्यंत आवश्यक आहे त्यामुळे ते योग्य प्रकारे केले पाहिजे. प्रक्रियेदरम्यान लागणारी साधने तयार ठेवावीत. रूग्णांना प्रक्रियेपूर्वी पिच्छिल अन्न द्यावे.

प्रधान कर्म : जागेची योग्य तपासणी व स्वच्छता करावी. ती जागा पेन किवा मार्करने चिन्हांकित केली पाहिजे आणि नंतर अग्निकर्म केले पाहिजे. सम्यक दग्ध लक्षण दिसेपर्यंत अग्निकर्म केले जाते.

पश्चात कर्म : प्रक्रियेनंतर मधू आणि घृत सम्यक दग्ध जखमेवर लावावे. आचार्य सुश्रुत यांच्या मते मधुचिष्ठ घृत हे सर्व प्रकारच्या अग्निदग्ध व्रणांमध्ये सर्वोत्तम रोपक घृत मानले जाते म्हणून हे रोग्याला लावावे आणि योग्य आहार घ्यावा.

सम्यक अग्नी दग्ध लक्षणे – रक्तस्त्राव थांबणे, कर्कश आवाज येणे, पिकलेल्या ताल फळ किंवा कबुतर (गडद राखाडी) सारखा रंग असलेला भाग, जखम सहज बरी होते आणि जास्त वेदना होत नाही.

कार्मुकता – अग्नीकर्माची कार्मुकता आयुर्वेदानुसार सामान्य विशेष सिध्दांतावर आधारित आहे.

A) वायु किंवा वात दोष हा प्राधान्याने शूल किंवा वेदनेचे कारण आहे. अग्नीकर्माने ज्या उष्ण, तीक्ष्ण गुणधर्मांची उत्पत्ती होते ते गुण वात दोष विरुद्ध असल्याने वात प्रशम पावून वेदनांचे उपशमन होते.

B) धात्वाग्नी म्हणजे प्रत्येक धातूचा जो स्वतःचा अग्नी असतो तो तत तत धातूच्या पोषणासाठी जबाबदार असतो.

C) **'रोगाः सर्वेपि मन्दाग्नो'** अग्नीमांद्य झाल्याने रोगाची उत्पत्ती होते. धात्वाग्नी मध्ये उष्ण गुण निर्माण झाल्याने पोषण सुधारते.

अग्नी मध्ये उष्ण, तिक्ष्ण, सुक्ष्म आणि आशुकारी गुण आहेत जे वात आणि कफ दोष विरोधी गुणधर्म आहेत. यामुळे स्रोतोरोध दूर होतो. तप्त शलाकेची स्वतःची उष्णता सम्यक दग्ध व्रणाच्या निर्मिती द्वारे त्वचेपासून अस्थी धातु पर्यंत हस्तांतरित केली जाते. त्वचेपासून जाणारी ही उष्णता तीन प्रकारे कार्य करते –

A) प्रथमतः उष्ण, तीक्ष्ण, सूक्ष्म, अशुकारी गुणामुळे ते स्रोतोरोध दूर करते, विकृत वात आणि कफ दोष शांत करते आणि त्यांचे संतुलन राखते.

B) दुसरे म्हणजे ते प्रभावित भागात जास्त रक्ताभिसरण झाल्यामुळे वेदना निर्माण करणारे पदार्थ निघून जातात आणि रुग्णाला लक्षणांपासून आराम मिळतो.

C) तिसरे म्हणजे उष्णतेमुळे धात्वाग्नी वाढतो; त्यामुळे धातूचे

चयापचय योग्य होते आणि प्रभावित जागेवरून आमदोषाचे पचन होते आणि पूर्वधातूपासून योग्य पोषण मिळते.

अशा प्रकारे अस्थी आणि मज्जा धातु अधिक स्थिर होतात. अशाप्रकारे सर्व लक्षणांपासून मुक्त होणे अशा स्वरूपात परिणाम होतो. यावरून असे सिध्द होते की, उष्णता मांस धातू पर्यंत जाते आणि वात व कफ दोषातील शीतगुण निष्प्रभावी करते. आणि अशा प्रकारे विकृत दोष समस्थितीन येतात आणि रुगांना लक्षणांपासून उपशय मिळतो.

सारांशत :-

अग्निकर्म (उष्ण गुण)

↓

धातु उत्क्लेश

↓

आमपाचन व निरामअवस्था प्राप्ती

↓

वात व कफ प्रशम

अग्नी कर्म महत्व :- १) भेषज, शस्त्र आणि क्षार कमपिक्षा ही एक अत्यंत संभाव्य प्रक्रिया आहे. २) रोग पुन्हा होण्याची शक्यता नसते (रोगणां अपुनर्भव)

परिणाम :- • अग्निकर्माने चयापचय वाढतो. • रक्ताभिसरण वाढते. • वेदना शूल कमी होतो. • मज्जातंतु उत्तेजित होतात. • स्नायुचा स्तंभ कमी होतो. • मांस धातुवर परिणाम होऊन कालांतराने सिरा, स्नायु, अस्थी संधीपर्यंत पोहोचतो.

अनुमान आणि निष्कर्ष – अग्निकर्मांमध्ये चिकीत्सा शलाका महत्त्वाची भूमिका बजावते. वात आणि कफामध्ये शीत गुण आहेत. यासाठी वात आणि कफ दोषाला निष्प्रभावी करण्यासाठी, उलट गुण उपचाराची आवश्यकता आहे ती म्हणजे उष्ण चिकीत्सा. उष्ण गुण आणि अग्नीला अन्योन्याश्रितभाव, म्हणून अग्निकर्म त्याच्या उष्ण, तिक्ष्ण, आणि सुक्ष्म आणि लघु गुणधर्मामुळे वात आणि कफ दोषाने निर्माण झालेल्या स्रोतोवरोधाला तोडतो. जेव्हा त्वचेवर गरम केलेली ताम्र शलाका लावली जाते तेव्हा साठवलेली उष्णता ताम्र शलाकेपासून त्वचेच्या ऊतीमध्ये उष्ण, तीक्ष्ण या स्वरूपात हस्तांतरित केली जाते.

१) सुक्ष्म आणि लघू गुण वाताच्या शीत गुणाला तटस्थ करतात परिणामी वेदनांची तीव्रता कमी होते. अग्निकर्म देखील दोष दुष्य विघ्नकर्माप्रमाणे कार्य करते कारण उष्ण गुण ही दोन कार्ये करतात. प्रथम, उत्तेजित करून म्हणजे धात्वाग्नीचे उत्क्लेशन आणि या क्रियेमुळे तेच धातु (स्थानिक आम) पचते आणि दुसरे उष्ण गुण स्रोतसाच्या वाहिन्यांचे विस्तार करते. म्हणून स्रोतोवरोध काढला जातो. काल्पनिकपणे असे म्हटले आहे की बिंदूवत अग्निकर्म जे व्यावहारिकरित्या वापरले जाते, कदाचित वेदनादायक चिकटपणाचे विविध चक्र खंडित करण्यास सक्षम आहे.

२) असे काल्पनिकपणे म्हटले आहे की सम्यक दग्धा नंतर काही स्थानिक प्रतिपिंडे किंवा विशिष्ट रोगप्रतिकारक ग्लोबिन्स रोग सुधारणारी क्रिया म्हणून कार्य करू शकतात.

३) अग्निकर्म स्नायूमध्ये पडलेल्या संवेदी ग्रहणकर्त्याला उत्तेजित करू शकते, मेंदूला संदेश पाठवते जे पिट्यूटरी ग्रंथीला एंडोर्फिन सोडण्यासाठी उत्तेजित करते जे वेदनांमध्ये ओपिएट रिसेप्टर्सशी जोडते.

४) लाल गरम शलाकाद्वारे खराब झालेल्या ऊतींचे तापमान वाढवण्यामुळे चयापचय प्रक्रीया गतिमान होऊ शकते, रक्ताभिसरण सुधारते, रक्ताभिसरण कमी होते, सूज कमी होते, पोषणाला गती मिळते, ज्यामुळे वेदनादायक कडकपणा कमी होतो. अशा प्रकारे अग्निकर्म मदत करू शकते वेदना कमी करणे.

५) त्वचा आणि इतर ऊतींमधील वेदना रिसेप्टर्स सर्व मुक्त मज्जातंतूच्या अंती आहेत. लाल गरम शलाका, ज्यामुळे मुक्त मज्जातंतूंच्या अंतांचा नाश होतो, ते गेट बंद करते आणि वेदनांच्या संवेदी प्रसारास प्रतिबंध करते.

विविध आयुर्वेद संहितांमध्ये अग्निकर्माला एक प्रभावी चिकित्सा पद्धती म्हणून मान्यता आहे. प्राचीन काळापासून या पद्धतीचा वापर वेदना शमन, सूज कमी करणे, आणि शारीरिक विकारांवर नियंत्रण मिळवण्यासाठी केला गेला आहे. अग्निकर्म ही एक सुरक्षित आणि परिणामकारक उपचार पद्धती असून तिचे पालन आजच्या आधुनिक आयुर्वेद पद्धतीतही केले जाते.

संदर्भ :- १) संस्कृत प्रथम खण्ड संपादक वेणी माधवशास्त्री जोशी (१९६८).
२) सुश्रुत संहिता भाग-५; व्याख्याकार डॉ. भास्कर गो. घाणेकर मोतीलाल बनारसिदास प्रकाशन (१९७५).
३) चरक संहिता - आचार्य यादवजी निकमजी चौखम्बा सुरभारती प्रकाशन (२०१२).
४) काश्यप संहिता - श्री सत्यपाल भिषरआचार्य भाग-६ श्र चौखम्बा संस्कृत प्रकाशन (१९९८)
५) अष्टांग संग्रह - रविदत्त त्रिपाठी चौखम्बा संस्कृत प्रतिष्ठान (२००२).
६) भावप्रकाश निघंटू : के. सी. चुनेकर, चौखम्बा भारती प्रकाशन (२०१२).
७) हारित संहिता - एन भटः भाग-१ संस्कृत साहित्य प्रकाशन २००३.
८) शारंगधार संहिता - भाग ३ चौखंबा ओरीएंटालीया १९८३.
९) वंगसेन संहिता- भाग-१, डॉ. राय राजीवकुमार, प्राच्य प्रकाशन १९८३.
१०) योग रत्नाकर - भाग २ लक्ष्मिपती शास्त्री, चौखम्बा संस्कृत प्रकाशन १९९३.

डॉ. सुनंदा रानडे व डॉ. सुभाष रानडे फौंडेशन तर्फे उत्तेजनार्थ पारितोषिक प्राप्त लेख...

A Case Report Of Dengue Haemorrhagic Fever During The Peripartum Period : Challenges In Management In Dengue Fever

Dr. Prajakta Ganesh Pardeshi,
P.G. Scholar, Stree Rog Prasutitantra
SSAM, Hadapasar.

Dr. Manda S. Ghorpade,
Prof. and HOD, Stree Rog Prasutitantra
SSAM, Hadapasar.

Introduction - Dengue fever is an Aedes mosquito borne flavivirus infection. It is becoming endemic in India Dengue has become a major public health issfue. Dengue is commonly defined as an acute febrile illness associated wit two or more following symptoms an internce headache , retro orbital pain, myalgia, arthralgia, skin rash, leucopenia and hemorragic manifestation. Altough management of dengue in pregnancy is similar to non pregnant dengue patient management due to various physiological changes occurring in pregnancy it may cause significant diagnostic and management issues in practical clinical situations.

Dengue infection is associated with number of maternal and neonatal complication including maternal dealth a most severe form of miscarriages, preterm del hiveries, fetal anamalies and neonatal deaths respectively. Although increasing number of vertical transmission of dengue fever reported.

A 30 year old female previously healthy mother in her 3rd pregnancy was admitted at 40 weeks for induction of labour with history of one day fever with chills, her pregnancy ended up as full term vaginal delivery. on admission, she was afebrile her pulse rate was 90 beats and blood pressure 100/60 mmHg respectively. Rest of the respiratory and cardiac examination was normal.

Laboratory investigation were following total white cell count 14000/mm platelet count 29000/mm3 Haemoglobin 10.8g/dl with dengue IgM and NS1 reactive. Liver and Renal function test were normal. The diagnosis was made of uncomplicated dengue and managed accordingly to dengue management guidelines.

On 2 nd day patient developed two episode of vomiting with per vaginal active bleeding with acute abdominal pain. Her pulse rate was 100beats per and blood pressure 90/60mmhg with mild rigt hypochondriac tenderness. Complete blood count 10.0gm % with platlates count 20000 mm3 1 SDP transfusion done on 2 nd day patient shifted in critical pase of dengue fever.

On 3rd day pcv transfusion done, the diagnosis of dengue haemorragic fever was made and patients with fluid leak age. A 3 hourly pcv monitoring, hourly capillary refill time , PR supine BP and urine output was condected.

CBCs were performed twice daily

During the first 12 h of the critical phase vital parameters were stable and flat rate of fluid administration was continud. Haemodynamic parameters was improved following transfusion.

At the same time intravenouhs tranexamic acid 1gm was also given. Although there was a further drop in platelets, clotting studies were well within the normal range. Throught stay patient no need of ICUstay Patient discharge from Hospital 5th day

Line of treatment - 1st day Inj. Tranexamic acid 1gm in bd dose with inj. Dexamethasone 12 mg iv
2nd day -SDP treansfusion
3rd day - pcv transfusion
(See Chart)

Discussion and conclusion - Cueerntly, dengue fever is most significant mosquito

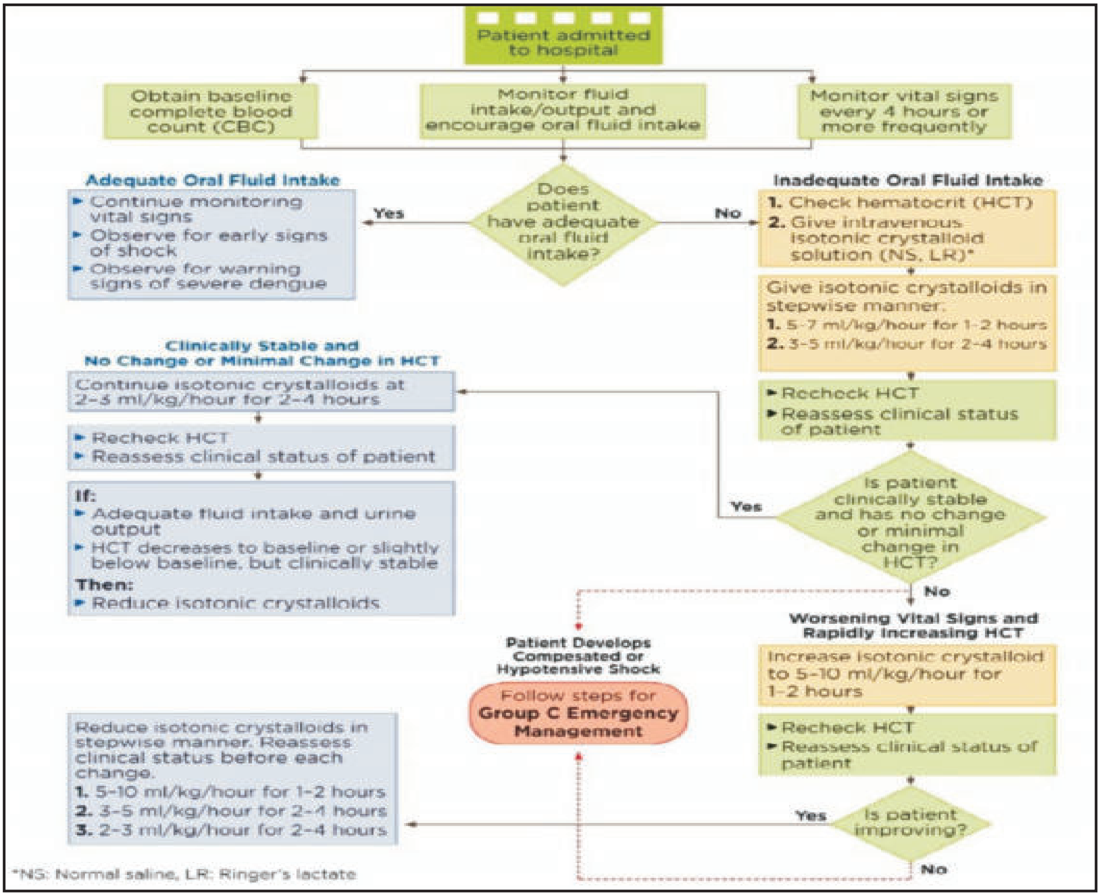

borne disease in India It is transmitted by bite of an Aedes mosquito infection with any one of four dengue virus.

The clinical assessment, diagnosis, treatment and monitoring of dengue fever can be difficult due to various physiological changes occurring in pregnancy and other obstetric complication Mimicking a clinical presentation of dengue fever infection. Fever with low plt count, elevated liver enzymes and right hypochondriac pain could be a part of HELLP syndrome or dengue fever illness.

Therefore diagnosis of dengue can be misled by the presentation of other obstetric complication.

Hence clinician should have a high index of suspicion for the diagnosis.

Conclusion - It seems that dengue infection during pregnancy can have various adverse effects on the mother as well as neonate. A high index of suspicion, early diagnosis, close monitoring, timely intervention and critical consideration of physiological changes of pregnancy when interpreting clinical situation would have led us to achieve and successful outcome of this Case.

References - World health organization . dengue and severe dengue 2021 1) University ,NI. Souteast Asian countries college of Liberal Arts and Science. 2) Sudhdurai J.T.S. in Management of dengue infection in Adults.3rd ed. Malaysia ministry of Health 3) Pan American Health Organization 2016 Dengue guidelines for patient care in the Region World the Americas.2016 4) World Healt organization 2012 Global strategy for Dengue prevention and control 2012-2020WO Geneva.

नानल निबंध स्पर्धा, ग्रुप तीन – प्रथम पारीतोषिक प्राप्त निबंध.

Artificial Intelligence: An Ethical Enigma or a Technological Triumph?

"Artificial intelligence is the future and the future is here."

Erica Susan Daniel,
2nd Year M. Sc. Nursing, College of Nursing, Armed Forces Medical College, Pune.

"The Smart Home Dilemma"

Alex is a tech-savvy homeowner who decided to upgrade his house with the latest AI-powered smart home devices. Excited about the convenience and efficiency promised by these gadgets, Alex installed everything from bright lights and thermostats to voice-controlled assistants.

At first, Alex was thrilled with the newfound convenience of his smart home. He could control the lights, adjust the temperature, and even order groceries with simple voice commands. Life seemed easier and more comfortable than ever before.

However, as Alex became more reliant on his AI-powered devices, he noticed some unintended consequences. One day, his smart thermostat malfunctioned, causing the temperature in his house to skyrocket while he was away. By the time Alex returned home, his beloved houseplants were wilted, and a hefty energy bill greeted him.

Feeling frustrated and overwhelmed, Alex realized that his once-helpful AI gadgets had become more of a burden than a boon. He began to question the cost of convenience and the trade-offs associated with relinquishing control to technology.

Despite the challenges, Alex was determined to find a balance between embracing the benefits of AI and maintaining his autonomy. He started taking proactive measures to safeguard his smart home, such as setting up alerts for unusual activity and regularly checking for software updates.

Through trial and error, Alex learned to harness the power of AI while remaining vigilant about its limitations and potential pitfalls. He discovered that while AI could enhance his life in many ways, it was essential to approach its adoption with caution and critical thinking.

In the end, Alex found a happy medium where AI was a helpful assistant rather than a domineering force. He enjoyed the convenience of his smart home while retaining control over his living environment, striking a delicate balance between technology and humanity.

Alex's story shows that while AI offers undeniable benefits, it also poses challenges that require careful consideration and adaptation. By embracing AI with awareness and mindfulness, we can harness its potential to enrich our lives while preserving the essence of what makes us human.

Artificial Intelligence (AI) stands as a groundbreaking force in contemporary society, with profound implications spanning various sectors, including economics, technology, and the very fabric of humanity. As AI technologies advance at an unprecedented pace, the debate over its ethical implications and potential consequences intensifies. While proponents tout its potential to revolutionize industries and solve complex problems, sceptics raise concerns about its impact on employment, privacy, and even existential threats to humanity. In this essay, we will delve into the multifaceted nature of AI, exploring its promises, perils, and the ethical considerations accompanying its rapid proliferation.

The Promises of AI : AI holds immense promise in revolutionizing various sectors, from healthcare and finance to transportation and entertainment. With its ability to process vast amounts of data and perform complex tasks with speed and accuracy, AI has the potential to drive unprecedented advancements in medical diagnosis, drug discovery, and personalized treatment plans. For instance, AI-powered algorithms can analyze medical images, detect anomalies, and assist physicians in making more accurate diagnoses, improving patient outcomes and saving lives.

Moreover, in finance, AI algorithms can analyze market trends, identify investment opportunities, and optimize trading strategies, leading to more efficient financial markets and higher returns for investors. Furthermore, AI has the potential to enhance the efficiency of transportation systems through autonomous vehicles, reducing traffic congestion, minimizing accidents, and mitigating the environmental impact of traditional transportation modes. In entertainment, AI-driven content recommendation systems can personalize user experiences, curate tailored recommendations, and enhance engagement across various media platforms.

The Perils of AI :

"The development of full artificial intelligence could spell the end of the human race." - Stephen Hawking

Despite its promises, AI also presents significant risks and challenges that must be addressed to ensure responsible and ethical deployment. One of AI's foremost concerns is its potential to disrupt labour markets and exacerbate income inequality. As AI technologies automate routine tasks and jobs, there is a risk of widespread job displacement, particularly in industries that rely heavily on manual labour or repetitive tasks. This could lead to unemployment, economic instability, and social unrest, exacerbating disparities between the wealthy and working classes.

Moreover, the proliferation of AI raises profound ethical questions regarding privacy, surveillance, and the abuse of power. With AI-powered surveillance systems becoming increasingly sophisticated, there is a growing concern that governments and corporations may exploit these technologies to monitor and control individuals, infringing upon their fundamental rights to privacy and freedom. Additionally, the use of AI in autonomous weapons systems raises ethical dilemmas regarding the morality and accountability of lethal autonomous weapons that can make life-and-death decisions without human intervention.

Ethical Considerations :

"It is clear that we need to rethink our ethical priorities and begin a dialogue about the kind of world we want to create with AI." - Sundar Pichai

As AI advances, it is essential to prioritize ethical considerations and ensure that its development and deployment align with human values, dignity, and rights. Ethical frameworks such as transparency, accountability, fairness, and human-centric design should guide the development and implementation of AI systems to minimize harm and maximize societal benefit. Moreover, interdisciplinary collaboration between technologists, policymakers, ethicists, and civil society stakeholders is crucial to addressing the complex ethical challenges posed by AI and fostering responsible innovation.

Recent news articles and developments shed light on the evolving landscape of AI and the ethical dilemmas it presents. For example, the proliferation of facial recognition technology has sparked debates over its implications for privacy, civil liberties, and racial bias. Similarly, the rise of deepfake technology has raised concerns about the manipulation of digital content and the

erosion of trust in media and information sources.

Healthcare and AI:

"In healthcare, AI is not replacing doctors but enhancing their abilities." - Dave Waters

In recent years, artificial intelligence (AI) has asserted itself as a potent tool in the field of healthcare, offering new possibilities for diagnosis, treatment, and patient care. With its ability to analyze vast amounts of medical data, AI has the potential to revolutionize healthcare delivery, improving outcomes and reducing costs. However, integrating AI into healthcare also presents unique challenges and ethical considerations that must be carefully addressed.

In healthcare, a particularly impactful utilization of AI centers around medical imaging and diagnostics. AI algorithms demonstrate exceptional prowess in swiftly and accurately analyzing various medical images, including X-rays, MRIs, and CT scans. This capability empowers radiologists and clinicians to identify abnormalities more effectively, leading to more precise diagnoses. Consequently, the integration of AI in this sphere reduces the likelihood of diagnostic errors and facilitates the early detection of diseases such as cancer and cardiovascular conditions. As a result, patient outcomes are significantly improved, and survival rates are heightened.

Moreover, AI-powered predictive analytics can help healthcare providers identify patients at risk of developing certain conditions or experiencing adverse health events. By analyzing patient data such as medical history, laboratory results, and genetic information, AI algorithms can predict the likelihood of future health outcomes and recommend preventive interventions or personalized treatment plans. This proactive approach to healthcare can help reduce the burden of chronic diseases, improve population health, and lower healthcare costs.

In addition to diagnosis and prediction, AI has the potential to streamline administrative tasks and enhance operational efficiency in healthcare organizations. AI-driven systems can handle routine patient inquiries, schedule appointments, and assist with medical billing and coding processes, allowing healthcare staff to focus on more complex tasks and patient care. Furthermore, AI-based solutions like virtual assistants can optimize hospital workflows, allocate resources more effectively, and improve patient flow, leading to shorter wait times, reduced overcrowding, and an enhanced overall patient experience.

However, notwithstanding its potential, the extensive integration of AI in healthcare also presents significant ethical dilemmas and hurdles. An important issue revolves around the likelihood of bias and discrimination within AI algorithms, especially in predictive analytics and decision support frameworks. When AI algorithms are trained on skewed or inadequate data, they may generate prejudiced outcomes, resulting in disparities in healthcare provision and results. Resolving this issue demands meticulous scrutiny of data accuracy, algorithm openness, and continuous surveillance and assessment to identify and address bias.

Another ethical consideration is the impact of AI on the doctor-patient relationship and the autonomy of healthcare professionals. While AI has the potential to enhance clinical decision-making and improve patient care, there is a risk that overreliance on AI-driven algorithms may erode the judgment and expertise of healthcare providers. It is essential to strike the right balance between human judgment and AI assistance, ensuring that healthcare professionals retain control over treatment decisions and maintain ethical standards of care.

Furthermore, integrating AI into healthcare raises essential questions about data privacy, security, and consent. As AI

algorithms rely on vast amounts of sensitive patient data, there is a need to establish robust data protection measures and ethical guidelines to safeguard patient privacy and confidentiality. Patients must have control over how their data is collected, used, and shared. Healthcare organizations must ensure compliance with regulations such as the Health Insurance Portability and Accountability Act (HIPAA) and the General Data Protection Regulation (GDPR).

While AI integration in healthcare promises improved patient outcomes and operational efficiency, it demands meticulous attention to ethical concerns like data privacy and algorithm bias. By addressing these challenges thoughtfully, we can harness AI's transformative power to create a more equitable, patient-centered healthcare system.

Indian Scenario:

"In India, artificial intelligence is poised to revolutionize healthcare delivery, improving access to quality care for millions."

- Narendra Modi

In recent years, India has seen a rapid rise in artificial intelligence (AI) adoption across various sectors, including healthcare. With its vast population and diverse healthcare needs, India benefits greatly from integrating AI into healthcare delivery. However, the uneven distribution of healthcare resources poses a significant challenge, particularly in rural and underserved areas. AI offers solutions such as remote consultations and diagnostic support, bridging the gap in access to quality care. Additionally, AI can address the shortage of healthcare professionals by assisting in diagnosis and patient management, improving efficiency and ensuring timely care.

Furthermore, AI enhances disease surveillance and outbreak detection, aiding public health monitoring, especially during pandemics. Despite its potential, the widespread adoption of AI raises ethical and regulatory concerns, including bias in algorithms and patient data privacy. Addressing these challenges requires prioritizing fairness, transparency, and data protection in AI development and implementation. Investing in infrastructure and digital literacy initiatives is also crucial to maximize the benefits of AI in Indian healthcare.

"While the challenges may vary, the potential of AI to transform healthcare is universal."

- Sundar Pichai

When comparing the Indian scenario with the global landscape, several similarities and differences emerge in adopting and implementing AI in healthcare. On the one hand, both India and other countries face common challenges, such as data privacy concerns, algorithm bias, and workforce capacity limitations. However, India's unique demographic profile, healthcare infrastructure, and regulatory environment necessitate tailored AI implementation and governance approaches.

In conclusion, the debate over whether artificial intelligence is a boon or a curse is complex and multifaceted. While AI holds immense promise in driving innovation, enhancing productivity, and improving quality of life, it poses significant risks and challenges that must be addressed with urgency and diligence. By prioritizing ethical considerations, fostering interdisciplinary collaboration, and promoting responsible innovation, we can harness the transformative potential of AI while mitigating its potential harms, ensuring a future where AI serves humanity's best interests. As we navigate the ethical complexities of AI, we must remain vigilant, adaptive, and committed to upholding our shared values and principles in the face of technological advancement.

"We cannot fear change. We cannot fear artificial intelligence. What we have to do is understand it better." - Kai-Fu Lee

Efficacy Of Dincharya Upakrama - Abhyanga on Ratriswabhavprabhav Nidra Vegdharana - Review Article

Vd. Vaishnavi Shende, PG Scholar, Dept. of Swasthavritta, P.D.E.A.s College of Ayurved and Reseach Centre, Nigdi, Pune.

Dr. Arti Firke, Associate Professor, Dept. of Swasthavritta, P.D.E.A.s College of Ayurved and Reseach Centre, Nigdi, Pune.

Introduction : Ayurveda is a life science which deals with the disease as well as equilibrium and maintenance of healthy state of body. To keep balance of body there is description of three upstambha that are Ahar, Nidra and Bramhacharya which glorifies Nidra as an essential factor for healthy life. A multidimensional approach to Nidra is found in ayurvedic literature. Nidra is altered state in which people become relatively unaware of external stimulation. Ratriswabhavaprabhav nidra ensures the body and mind undergo essential restorative processes, such as tissue repair, memory consolidation, and detoxification. Proper ratriswabhavaprabhav nidra is crucial for overall health, mental clarity, emotional balance, and physical well-being.Practicing ratriswabhavaprabhava nidra, individuals can align with their natural sleep patterns, promoting better health and rejuvenating sleep.

In the era of modernization, sedentary life-style and desk bound professions people are more prone to diseases due to their faulty sleeping habits. Nidranasha (insomnia), Atinidra (hypersomnia), Akala Nidra (untimely sleeping habits), Diva Swapna (day sleep), Ratri Jagarana (awakening at night) etc. deteriorate their overall health. One should take timely Sleep (Samyak nidra) it induces Sukha (happiness), Pushti (increase muscle mass), increases Bala (strength), Dhnyana (knowledge), Jeevana (life span). The vegas (natural urges) described in Ayurveda is an excellent example of this. Thirteen such vegas are explained in Ayurvedic texts which should not be suppressed at any cost. Suppression of these vegas (natural urges) is considered as one of the main causes of almost all the diseases by ancient Ayurvedic classics. Now-a-days due to busy life and heavy work load, people often suppress the nature's call. If it is suppressed regularly, it will produce long standing consequences. Due to stressful life and responsibilities individuals are more prone to this situation. Many diseases are produced in individuals due to vitiation of vata dosha which in turn is caused by vegadharana awareness is to be generated to prevent this condition. The present review highlights the complications in vegadharana of ratriswabhavprabhav nidra and some preventive steps. On vegadharna of ratriswabhavprabhav nidra it causes Moha (delusion), Murdhakshigaurav (heaviness in head and eyes), Alasya (lassitude), Jrumbhika (yawning), Angamarda (pain all over body) etc. To treat this condition Swapna (good sleep), Samvahana (body massage) are beneficial .

Ayurveda has holistic approach in particular way to prevent and promote healthy life by following in day-today activities (Dincharya) which could be considered as part of health. Today's stressful lifestyle has major effect on ratriswabhavprabhav nidra. Thus, it impacts our biological clock. Abhyanga, Shirobhyanga and Padabhyanga works magically to prevent vegadharana lakshana of ratriswabhavprabhav nidra dosha

and induce proper Nidra. By following proper Dinacharya one can fight very effectively with factors like negative lifestyle, stress, anxiety, depression. Abhyanga is a one of the Karmas in Dinacharya. It is nothing but the application of oil on skin. It helps to relax the body and mind. Abhyanga not only prevents and delays normal ageing process but also cure tiredness, musculoskeletal and neurological disorders. Here we made an effort to elaborate and connect the point from Samhita to get exact action of Abhyanga, Shirobhyanga and Padabhyanga on vegadharana of ratriswabhavprabhav nidra.

Aim And Objective : To study the efficacy of Dincharya upkrama Abhyanga on Ratriswabhavprabhav Nidra vegdharana.

Material : 1) Brihat-trayi along with their commentaries and other classical literature has been included. 2) Articles, journals, research papers related to the topic.

Methods : 1) References on the Ratriswabhavaprabhav Nidrawas systematically collected from relevant literature. 2) The collected data was then recorded, analyzed and interpreted for a comparative study and applied aspect.

Dincharya Upkrama :

Abhyanga : Abhyanga is defined as the procedure of application of warm oil (Sneha Dravya's) over body and to make to and fro movements. The warm oil stimulates swedvaha srotasa (perspirating body channels) thus causing dilatation of blood vessels, increase blood circulation, relieves pain. By doing massage vital point get stimulated and produce positive energy. Abhyangais Jarahara (delays ageing process), Shramahara (reduces physical fatigue), Vatahara (reduces vataprakoplakshanas), Drushtiprasadkara (improves vision and nourishes grace of eyesight), Swapna (initiates good sleep). According to Ayurvedic principles, Abhyanga can help balance the doshas (Vata, Pitta and Kapha), which are energetic forces that influence physical and mental well-being. When the doshas are balanced, it can support healthier sleep patterns. Performing Abhyanga before bedtime can serve as a ritual that can create a conducive environment for falling asleep faster and experiencing more restful sleep.

Benefits of Abhyanga : It helps release tension from muscles and promotes a sense of calmness. This relaxation can prepare the body and mind for better quality sleep. Abhyanga is known to reduce stress and anxiety levels. When stress is reduced, it becomes easier to fall asleep and experience deeper, more restorative sleep. Overall, Abhyanga is considered a holistic practice that not only benefits the physical body but also supports mental and emotional well-being, which can positively impact the quality of sleep or nidra. Abhyanga contributes to vegdharana of ratrisvabhavprabhav nidra by promoting relaxation, balancing Vata dosha, improving circulation, calming the nervous system, and establishing a consistent bedtime routine.

Shirobhyanga : Application of oil on head followed by massage is known as Shirobhyanga. In ayurveda text it is stated as Indriyani prasidanti (pleasantness of sense organs), Nidralabhsukham (happy satisfactory sleep), reduces Shirashula (headache), khalitya (hairfall), Palitya (greying of hair). It is very helpful in calming stressful mind, relaxes entire body. It induces peaceful state of awareness that results in dynamic psycho-somatic balance. It eliminates toxins and mental exhaustion as well as relieve stress. Shirobhyanga purifies mind, reduces anxiety and expand awareness. Shirobhyanga, specifically focusing on the head and scalp, is a specialized form of Abhyanga (Ayurvedic oil massage) that can indeed have a positive impact on nidra (sleep). This helps release

tension from these areas, which are common areas of stress accumulation. The relaxation induced by Shirobhyanga can promote a sense of calmness and readiness for sleep. According to Ayurveda, Pitta dosha governs metabolism and can become imbalanced due to stress and excessive mental activity. Shirobhyanga, especially when performed with cooling oils or techniques, helps balance Pitta dosha. Ayurveda recognizes marma points as vital energy points throughout the body, including the head. Massaging these points during Shirobhyanga can help balance the flow of energy (prana) and promote relaxation, which can aid in falling asleep easier.Gentle massage during Shirobhyanga improves blood circulation to the scalp and head region. Enhanced circulation can contribute to better nutrient delivery to the scalp and hair follicles, potentially improving overall scalp health and indirectly supporting better sleep. Shirobhyanga can also promote mental clarity and alertness. This is beneficial for improved focus and concentration and help clear the mind of racing thoughts that may interfere with falling asleep.

Benefits of Shirobhyanga : Incorporating Shirobhyanga into a nightly routine establishes a calming bedtime ritual. Consistency in bedtime rituals helps regulate the body's internal clock (circadian rhythm), promoting regular sleep patterns and reducing the likelihood of vegdharana or sleep disturbances. Overall, Shirobhyanga supports vegadharana of ratriswabhavprabhav nidra by promoting relaxation, stimulating vital energy points, calming the nervous system, improving circulation, balancing Pitta dosha and establishing a consistent bedtime routine. Shirobhyanga can also promote mental clarity and alertness.

Padabhyanga : Foot massage with warm oil in circular movement is known as Padabhyanga. It is Nidrakara (induces sleep), Chakushya (good for eyes), removes Paadsupti (numbness of feet), Stambha (stiffness), Sankoch (contractness), sphutana (cracking) of feet. Massaging the feet helps release tension from the muscles and tissues in the feet and lower legs, which can induce a sense of relaxation throughout the body. It impacts positive effect on eyes and removes Akshigauravta. In Padabhyanga nadis are stimulated leading chakshushya effect. Proper foot massage with special oils works netrya in akshigaurav and Nidra. The feet contain numerous reflex points that are connected to various organs and systems in the body. Massaging these reflex points during Padabhyanga can help reduce stress and anxiety levels, promoting a calm state of mind that is conducive to falling asleep. Foot massage stimulates blood circulation in the feet and lower legs. Better circulation helps in the efficient transport of nutrients and oxygen throughout the body, which supports overall health and can contribute to better sleep quality. Massaging the feet can have a grounding effect, helping to bring awareness and attention to the lower parts of the body. This grounding effect can calm the mind and prepare it for restful sleep. A grounded state supports a smoother transition into deeper stages of sleep.

Benifits of Padabhyanga : The gentle pressure and warmth of Padabhyanga not only relax the physical body but also calm the mind. This calming effect helps reduce mental chatter and overthinking that lead to ratriswabhavprabhav nidra. A calm mind promotes mental relaxation and supports the natural progression into restful sleep (nidra).

Discussion : • Abhyanga help to release muscle tension and stiffness. It reduces pain and discomfort associated with angamarda.

• Abhyanga enhances circulation and relieves Aalasya.

• Shirobhyanga can help dispel the cloudiness and confusion characteristic of moha.

• Practicing Padabhyanga having reflex points on the feet which correspond to the eyes. Massaging these reflex points can help reduce eye strain, heaviness in the eyes and head and helps to reduce Mudhaakshigaurava

• Improved sleep quality resulting from Shirobhyanga can have a significant impact on mental clarity and cognitive function and reduces the effects of Moha.

• This holistic approach can lead to a reduction in the frequency of yawning and an overall improvement in energy levels and mental alertness.

Together, these three practices offer a holistic approach to vegdharana effects of ratriswabhavprabhav nidra by addressing both physical and mental aspects of relaxation.

Conclusion : Health and longevity can be obtained by incorporating Abhyanga, Shirobhyanga and Padabhyanga into daily routine (Dincharya upkrama) qualitative ratriswabhavprabhav nidra can be achieved. It significantly contributes to ratriswabhavprabhav nidra vegadharna lakshana by promoting relaxation, balancing doshas, and enhancing overall well-being, ensuring a restful and rejuvenating night's sleep. To counteract the effects of nidravegdharana doshas it works magically, gives soothing effect and provides better ratriswabhavprabhav nidra.

According to Ayurveda, These practices help balance the doshas, ensuring harmony and supporting natural sleep cycles including ratriswabhavprabhav nidra and its better sleep quality. These practices help balance the doshas, ensuring harmony and supporting natural sleep cycles. Daily routine (Dincharya upkrama) that includes Abhyanga, Shirobhyanga and Padabhyanga promotes regular and restorative sleep patterns.

These effects create an optimal environment for natural, uninterrupted sleep, contributing to overall health and well-being according to Ayurvedic principles.

References : 1) Kale VVS. Charaksamhita-Pratham bhag. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2013. Sutrasthana 21/35

2) Tripathi B. Ashtanghrdyam. Delhi, India : Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2017.Sutrasthana 7/52

3) Kale VVS. Charaksamhita. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2013. Sutrasthana 21/58

4) Shastri KA. Sushrutsamhita of Maharshi-Susruta-Part 1. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2018.Sharirsthana 4/32

5) Tripathi B. Ashtanghrdyam. Delhi, India : Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2017.Sutrasthana 2/8.

6) Kale VVS. Charaksamhita-Pratham bhag. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2013. Sutrasthana5/81-83

7) Shastri KA. Sushrutsamhita of Maharshi-Susruta-Part 1. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2018.Chikitsasthana 24/88

8) Kale VVS. Charaksamhita-Pratham bhag. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2013. Sutrasthana 21/36

9) Kale VVS. Charaksamhita-Pratham bhag. Delhi, India: Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2013. Sutrasthana7/3-4

10) Tripathi B. Ashtanghrdyam. Delhi, India : Chaukhamba Sanskrit Pratishthan Oriental Publishers and Distributors, IN; 2017.Sutrasthana 4/12.

11) Srinivas Rao P. Ashtanga Samgraha. Volume 1, Sutrasthana5/16. Varanasi: Chowkhamba krishnadas Academy, Varanasi; 2005.

12) Srinivas Rao P. Ashtanga Samgraha. Volume 1, Sutrasthana 6/55-61. Varanasi: Chowkhamba krishnadas Academy, Varanasi; 2005.

Diabetes Mellitus And Ayurveda

Vd. Maithili Naik - Nesargi,
Asst. Prof., Swasthavritta Dept., TAMV, Pune.

Introduction : Every year 14th November is observed as International Day for Diabetes. This article throws a light on various aspects of diabetes.

'Halt the rise, Beat Diabetes' Says the World Health Organisation slogan for the year 2016.[i] This year, that is 2024 it talks about 'Diabetes and Wellbeing'. Since 1950's non communicable diseases have become a major cause of fatality in human beings' Hitherto known as the disease of the rich, diabetes is now also being seen in the economically weaker sections of the society on a large scale too. Because of its varied nature regarding aetiology, clinical manifestations, laboratory findings, complications and management modalities, it has drawn special attention of the medical profession and common people.

Diabetes is a chronic disease that is a group of metabolic disorders characterized by hyperglycaemia resulting from defects in insulin secretion, insulin action or both. Ayurveda - the intellectual Indian heritage for life sciences has to its credit the description and management of the disease PRAHEMA. The symptoms and presentation of diabetes mellitus can be seen to be distinctively similar to and considered analogous to PRAMEHA of Ayurveda. The present article deals with the concept of holistic management of diabetes mellitus as seen through the lens of Ayurveda and perceived as PRAMEHA.

Table 'A' : Types Of Diabetes Mellitus

	Type 1	**Type 2**
1 Synonym	IDDM	NIDDM
2 Insulin dependence	Yes	No
3 Onset	Juvenile	Adult (Also in children now a days)
4 Cause	Genetic	Lifestyle, diet related
5 Signs and Symptoms	Increased thrust, frequent urination, hunger, unintended weight loss, fatigue.	Increased urination, slow healing of sores, higher BMI.
6 Presentation	Usually thin	Usually obese

Prameha - a disease characterized by frequent urination and in large quantities is of two types according to Ayurveda. [iii]

TABLE 'B'

1 Type	Sahaj	Apathyan-imittaj
2 Hetu	Matrupitrubeej dosha	Ahitkar ahar vihar
3 Lakshan	Krusha, ruksha, alpashi, pipasa bhrusham	Sthula, snigdha, bahuashi
4 Activity level	Parisaranasheel (very active)	Shayyasa-nasheel (Inactive)
5 Treatment modality	Santarpan	Apatarpa-nam
6 Word of caution	Krusham satatam rakshet !	Apatarpa-nam

The rows 3, 4, 5, 6 of Table 'A' and rows 1,2,3,4 of Table 'B' are comparable with each other.

Thus prameha disease can be considered as a jigsaw puzzle having two different pictures on either side. An attempt to construct any one of them properly will definitely lead to the construction of the one on the other side, provided one has thorough knowledge of at least one of the picture to be constructed properly. Knowledge of the other picture will be an additional asset so as to provide a reference point in case one gets stuck up.

Description : Any disease needs to be studied with respect to the following points[iv] according to Ayurveda.

1) Nidan 2) Purvaroop 3) Roop 4) Upashaya 5) Samprapti

1) Nidan / Hetu / Causes Of Prameha :

Prameha hetu kaphakrut cha sarvam ! [v]

Dietary causes include excessive consumption of curds, buffalo milk, jaggery products, new food grains, and excessive liquid intake. Lifestyle causes includes lack of activity, no exercise, too much of sleep, day time sleep, aversion to bathe.

According to modern medicine over weight, habitual physical inactivity, generous dietary intake are the factors leading to diabetis mellitus.[vi]

Points to be discussed with an integrative approach : 1) Physical inactivity is the common factor accepted by both Ayurveda and modern medicine as a cause of diabetes. There is a scope for observational research regarding the association of aversion to bathe an occurrence of diabetes.

2) Awareness regarding the use of food grains at least a year old should be encouraged. (The practice of storing food grains prevalent in ancient Indian culture should be reinstituted.) Otherwise roasting of grains prior to cooking should be encouraged, to prevent excessive "Kleda" formation in the body.

3) Consumption of liquids in unnecessary quantities must be discouraged. e.g. 1). Drinking water first thing in the morning (even without thrust). This possesses an obstacle to diagnosis when the patient is suffering from excessive thrust or is consuming water out of sheer habit. 2.) Certain products available and advertised in the market need to be judged for their use in specific conditions. In the rainy season Ayurveda advocates "dravaheen ahar", but people may get disillusioned by some marketing ideas like the following products.

2) Purva Roop / Prodormal Signs and Symptoms : According to modern medicine central obesity, impaired glucose metabolism, acanthosis nigrans are manifestation in the mild form. Laboratory findings include 1. Blood Glucose Level : (a) fasting, (b) Post prandial © random. 2. Urine sugar content. 3. Glycosylated hemoglobin (Hb A1C). 4. Oral glucose tolerance test : (a)<140 mg/dl-normal. (b) 140-199 mg/dl - prediabetic. (c) >200 mg/dl after two hours - diabetic.

According to Ayurveda excessive sweating with foul smell, loosened body tissues, excessive urge to sleep and inactivity are the prodormal symptoms.

3) Roop And Chikitsa :

1) Prakarshan mehati, pipasa, kshudha atimatram.

2) Peculiar triats of physical inactivity i.e. leziness.

Walking ----- Standing ------ Sitting idle ------ lying down ------- sleep

Thus the patient gets caught in a vicious circle

Inactivity ------ diabetes ----- laziness ------ Inactivity

This can be used as a tool for generating awareness regarding the inactivity of patients of diabetes mellitus. Depending upon the dosha predominance (though prameha is a tridoshaja disease) following classification is done.

TABLE 'C'

Type	Number of subtypes	Sadhya asadhyatva	Reason
Kaphaja	10	Sadhya	Samakri-yatva
Pittaj	6	Yapya	Visham kriyatva
Vataj	4	Asadhya	Mahaatya-yikatva

This has to borne in mind by a Physician before embarking upon a common treatment module.

3) Consistently high blood sugar level : Modern medicine advocates periodic monitoring of BSL of diabetic patients. Ayurveda describes a pramehi rugna as a one with "Madhuryat cha tanoho"[vii] The whole

body exudes madhurya/sweatness. So, checking of only BSL should prove inadequate in judging a patient's condition. It is a food for thought to devise ways to check the sugar levels in other organs too.

Consequences Of Diabetis Mellitus:

1) 2 to 3 fold increase risk of cardiac stroke.

2) Decrease blood flow in capillaries . micro angiopathies.

3) Retinopathy - which contributes 2 to 6% of global blindness? [viii]

4) Non healing ulcers or wounds.

Prameha peedaka are important complications of prameha. They are 10 in number and treatment is described as follows[ix]:

TABLE 'D'

Drug	Mode of Application
Aragvadhadhi gana	Utsadan
Shalasaradi gana	Parishechan
Pippalyadi gana	Paanabhojan
Pathadi gana with honey	Prashan

This can be validated by evidence for efficacy and standardized treatment for non healing diabetic wounds. Also it is to be remembered to treat the wounds in following way.

1) Apakwapeedaka - vranavat

2) Pakwapeedaka - Shophavat

Non healing wounds at the anus, heart, head, back, marmasthan and in a patient having weakened digestive capacity are difficult to treat.

Treatment modality differs in sthula and krusha pramahi.

Sthula pramahi - Shodhan followed by internal medicines.

Krusha pramahi - paying heed to agni efforts to nourish the patient.

Abaddha bahu meda, kled is the presenting situation of the dhatus in the body. Thus the treatment should aim to give stability to the dhatus. Use of ruksha, santarpan drugs like makkanan, laja can be used as the part of diet. For each type of prameha a specific kashaya is explained. e.g. nibmba kashaya in surameha, chitrak kashaya in sikataneha. Tailor made holistic treatment for each patient according to origin of disease should be formulated.

Rasayan - meheshu dhatri nisha[x]

Diet And Lifestyle Improvement :

1) Diet : Yavanna (having less glycemic index), atasitaila (antioxidant), bhrushta anna.

2) Vihar - Lifestyle: Exercise in quantities that will decrease the med dhatu is explained according to various social and financial status of the patient.[xi]

Poor	Walking 100 Yojana, Eating Food Only If Offered By Others.
Rich	Staying With Cows And Using Cow Urine As Medication.
Sedentary Life Style	Eating Frugally
General	Working In Fields, Digging Wells.

Signs and Symptoms of a person free of diabetes has been explained as follows:

Pramehino yado mutram apichila avaliman I Vishada tiktakatukan tat arogyam prachakshate [xii] II

Research needs to be done to devise ways for urine examination of the above kind.

Global Initiatives For Diabetes Awareness: 14th November is celebrated as Diabetes awareness day by the International Diabetes Federation every year. This year the theme is Diabetes and Wellbeing.

Conclusion : Prameha being predominantly due to kapha dosha, the dictum "Nisukhatvam sukhaya chal[xiii]" told as general line of treatment for kapha dosha management should be stringently followed for the management of diabetes patient. Attempts should be made to incorporate Ayurveda treatment modalities in the global plan of diabetes management.

Bibliography :

1) Charaksamhita, Choukhamba publication, Varanasi.

2) Sushrut samhita, Choukhamba publication, Varanasi.
3) Asthang Hrudayam, Choukhamba Publication, Varanasi.
4) Yoga for diabetes, by Dr. S.S.Shrikant, Dr. R.Nagaratna, Dr. H.R. Nagendra, Vivekanand Yog Research Foundation, Bangalore, Reprint Feb. 2010
5) Golvalla's medicine by Aspi Golvalla, Sharukh Golvalla, New Delhi 23 Ed.
6) Practical Management of Diabetes . Dr. Ajit B. Kumthekar, Jayapee Bros. Medical Publishers, New Delhi, 1st Edn. 2010.
7) Handbook of Cardorium plus c by Alaknanda Pharmaceuticals, Bangalore.

References : i) World Health Organisation Website. International Day of Diabetes Website.
ii) Yoga for diabetes, page 51 by Dr. S.S.Shrikant, Dr. R.Nagaratna, Dr. H.R. Nagendra, Vivekanand Yog Research Foundation, Bangalore, Reprint Feb. 2010
iii) Sushrut Nidan Sthan 6.
iv) Asthang Hrudayam Nidansthan 1.
v) Charak Samhita Ndansthan 4.
vi) Page 385, Golvalla's medicine by Aspi Golvalla, Sharukh Golvalla, New Delhi 23 Ed. vii) Asthang Hrudayam Nidansthan 10.
viii) Dourne RR et al, Lancet Glabal Health, 2013, IE339e-349.
ix) Sushrut Chikitsasthan
x) Asthan Hrudayam Uttarsthan 44 xi Sushrut Chikisasthan.

A Review On Conceptual Study Of 'Kala Sharir' And Its Significance

Vd. Rohini D. Jambhalikar,
3rd year MD (Rachana Sharir),
Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune.

Dr. Saroj V. Patil,
Principal and Prof. (Rachana Sharir),
Tilak Ayurved Mahavidyalaya, Pune.

Introduction : Vaidya who wants to become a good physician should have deep understanding of Rachana Sharir[1]. In Ayurveda, there are many concept which needs to be explained in detail. One of them is kala sharir, which is also an important component of Rachana sharir in ayurveda (Human Anatomy). To understand concept of kala sharir, we have to read the text thoroughly along with their commentaries. Kala is a microscopic structure that present between dhatu and Aashaya. Kala refers to different layers or membranes in body, kala produce different dhatus in body. Kala is unique concept explained by Acharya Sushruta in Sharir Sthana of Sushruta Samhita. Kala is also explained in Sushruta Kalpa Sthana in the treatment of snakebite which indicates the presence of kala[2].

Aim :

- To study Kala Sharir and its significance from Ancient Samhita.

Objectives :

- To study Kala Sharir from Ancient Samhita.
- To study significance of Kala Sharir.

Materials and Method :

During the study of Kala Sharir and its significance, Ancient Samhita with its commentaries by different authors were referred. References from articles, and web pages also used to study the concept of Kala Sharir.

Review of literature :

Definition of Kala[3] :

कलाः खल्वपि सप्त सम्भवन्ति धात्वाशयान्तरमर्यादाः। सु.शा. ४/५

Nirmit Dhatu and Aashay are limited by kala. So we can say that the kala separate dhatu and aashay. Kala is the covering present between dhatu and aashay. Acharya Sushruta has described the body's sapta kala in Sushruta

Sharir Shtana.

Swarup (Structure) of Kala[4]:

यथा हि सार काष्ठेषु छिद्यमानेषु दृश्यते।

तथा धातुर्हि मांसेषु छिद्यमानेषु दृश्यते।। सु.शा. ४/६

If we cut the tree, some liquid flows out of it. This is the essence of tree. Similarly, when a muscle is cut, the fluid is flowing through it in form of rasa (plasma) and rakta (blood).

Utpatti (Formation) of Kala[5,6]:

Utpatti of kala is explained only in Ashtang Hrudaya and Ashtang Sanghraha.

यस्तु धात्वाशयांन्तरेषु क्लोदोऽवतिष्ठते, स यथास्वं उष्माभि: विपक्व: काष्ठ इव सार: धातुसार: धातुरसविशेषो वा अल्पत्वात् कलासंज्ञ:। अ.सं.शा.५

Formation of kala is explained in Ashtang Sanghraha as kleda present between dhatu and aashay, by its own heat gets converted into kala. Same explanation is given in Ashtang Hrudaya in Sharir Sthana 3rd Chapter Shloka no. 9.

Types of Kala[7,8] :

Kala are seven in number according to all the Acharyas. Acharya Sushruta named the kala as follows:

1st kala as Mamsadhara Kala,
2nd kala as Raktadhara Kala,
3rd kala as Medodhara Kala,
4th kala as Shleshmadhara Kala,
5th kala as Purishdhara Kala,

(Table)

Sr. No.	Kala	Site	Significance
1	Mamsadhara Kala	Covers muscles, vein, arteries.	It is outermost kala, it is physical holding membrane.
2	Raktadhara Kala	Inside muscle, especially in veins, liver and spleen.	As it is present inside mamsadhara kala, in liver and in blood vessels, it optimum function may responsible for normal blood circulation.
3	Medodhara Kala	In abdomen , small bones	It is present in abdomen and small bones, so we can correlate with omentum.
4	Shleshmadhara Kala	Present in synovial joint.	This kala can be correlated with all joints having synovial fluid for its proper functioning.
5	Purishdhara Kala	At lining of large intestine and rectum.	This kala is origin of asthi dhatu, hence the disorder of asthi dhatu will need medicine acting on this kala.
6	Pittadhara Kala	In small intestine - duodenum.	Dalhanacharya has stated that pittadhara kala is the majja dhara kala. hence disorder of majja dhatu will need medication which act on this kala.
7	Shukradhara Kala	All over the body.	It can be correlated to the nutrient supply to all body parts at cellular level, hence to increase the vitality and endurance

6th kala as Pittadhara Kala and
7th kala as Shukradhara Kala.

In Sharangdhara Samhita, 2nd kala is named as Asrugadhara kala , 4th kala is named as Yakruta Pleehodhara kala and 7th kala is named as Retodhara Kala.

All the seven types of kala given in Ayurvedic text are as follows mentioned in tabulated chart with its significance[9-12].
(See Table)

Discussion : Kala is a term used by Acharya Sushruta to refer to the covering or protective layer of internal organs, which is functional by nature. It also provides support for the organs and structure present inside organ in the body. It is the anatomical locations described in Ayurvedic texts and their unique functions help us understand how organs (Strotas) work. This knowledge can help us to choose the right treatment for affected organs (Strotas). Mostly Acharya Sushruta and Acharya Vagbhata have explained the topic of kala sharir in detail.

In Sushruta Kalpa Sthana, seven different stages of poison (by snake bite) transformation is given as there is a previous reference of 7 kala in Sharir Shtana of Sushruta Samhita. When poison enters kala, it shows different signs at different kalas. When poison enters in 1st kala, body turns black and creeping sensation is felt on body because the mamsa and rakta dhatu dushti is occurres. When we find out these signs in patient of snake bite, we can consider chikitsa of mamsa and rakta dhatu for its treatment. Similarly, we can do for other kalas. Thus, it is very important to have knowledge about kala sharir in the treatment of poisoning and in various disesases13.

Kala and its Dhatu dushti in poisoning is as given below:

When poison enters in 1st kala, it can be treated by considering Mamsa, Rakta dhatu.

In 2nd kala, can be treated by considering Rakta, Mamsa dhatu.

In 3rd kala, can be treated by considering to Meda dhatu.

In 4th kala, can be treated by considering to Shleshma.

In 5th kala, can be treated by considering to Ashti dhatu.

In 6th kala, can be treated by considering to Majja dhatu.

In 7th kala, can be treated by considering to Shukra dhatu.

This will help to clarify the topic and make it easier to understand its usefulness.

Conclusion : Kala sharir gives us useful information about the body's membranes and layers that play a key role in many important functions of the body. In Ayurveda, the diseases occur when body tissues are affected or harmed by doshas. So, it's important for vaidyas to have a clear understanding of kala to diagnose it correctly and determine, if the illness is at the level of kala. Based on special Ayurvedic concept about how it connects with different dhatu (body tissues) and where it comes from, we can get its significance in management of disease.

References: 1) Acharya priyavrat sharma. Sharirvichaya Sharir. In: Acharya vidyadhar shukla, Acharya ravidatta tripathi (eds.) Charak Samhita. Chowkhamba Prakashan Varanasi: ; Reprinted,2017. Cha.Sha 6/19.

2) Sushrutacharya. Sarpadanshtra vishvi dnyaniya kalpaadhyay. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan , Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Ka. 4/45.

3) Sushrutacharya . Garbhavyakaran sharir. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan, Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Sha. 4/5.

4) Sushrutacharya . Garbhavyakaran sharir. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan, Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Sha. 4/6.

5) Vriddha vagbhata. Anga Vibhaga Sharir. In: Vyakhyakar kaviraj atridev guptah (ed.) Ashtang Sangraha. Chowkhamba Krishnadas Acadamy, Varanasi: ; Reprinted,2005. Aa.sa.sha. 5.

6) Acharya Vriddha vagbhata. Anga Vibhag Sharir. In: Prof k r srikantha murthy (ed.) Ashtang Hrudaya. Chowkhamba Prakashan, Varanasi : ; 2017. p. Aa.hru.sha. 3/9.

7) Sushrutacharya . Garbhavyakaran sharir. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan, Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Sha. 4/5.

8) Acharya sharangdhara . Kaladikakhyana. In: Vidyasagar pandit parshuram shastri (ed.) Sharangdhara Samhita. Chowkhamba Prakashan, Varanasi : ; Reprinted,2013. p. Sha.Pra.5/6.

9) Sushrutacharya . Garbhavyakaran sharir. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan, Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Sha. 4/8-20.

10) Soni G. Analytical study of Kala Sharir on the principles of histology. Journal of Ayurveda. 2021 Jan 1;15(1):55-60.

11) Deshpande AM. Kalaanveshan-2019: National conference on “Exploring the concept of: Kala: and its applicability”. Journal of Indian System of Medicine. 2019 Jan 1;7(1):59-61.

12) Acharya priyavrat sharma. Sharirvichaya Sharir. In: Acharya vidyadhar shukla, Acharya ravidatta tripathi (eds.) Charak Samhita. Chowkhamba Pratishthan Varanasi: ; Reprinted,2017. Cha. Chi 15/16.

13) Sushrutacharya . Sarpadanshtra vishvidnyaniya kalpaadhyay. In: Dr anant ram sharma (ed.) Sushrut Samhita. Chowkhamba prakashan , Varanasi : ; Reprinted,2022. Su. Ka. 4/45.

Report

25 th Foundation Day Celebration of Research Institute of Health Sciences and Management, Pune

Dr. Atul Kapadi

Research Institute of Health Sciences and Management, Pune, celebrated its 25 th Foundation Day on October 1,2024. The chief guest for this function was Dr. Bhushan Patwardhan, Hon. National Research Professor, Ministry of AYUSH, New Delhi, Dr. Dilip Puranik (Hon. President of RSM), presided over the function. The program started with the lighting of the lamp by dignitaries and Dhanvantari poojan.

Dr. Rajendra Huparikar rendered the introductory speech. He gave information about the background of RIHSM. He spoke at length about the various skill enhancement courses run by institute for BAMS students, common man and International students its inception. More than 2500 students have been benefited from them. He also elaborated the collaborations with industries and International institute for Academic and Research activities.

He also spoke about the current translation work going on related to literature written by Senior Vaidyas in simple and vernacular language so that upcoming

Inauguration of the Programme by Lightning the Holy Lamp. from Left - Dr. Dilip Puranik. Dr. Bhushan Patwardhan, Dr. Atul Kapadi and Dr. Rajendra Huparikar.

Dr. Rajendra Huparikar delivering Welcome Speech. on Right Dr. Patwardhan and Dr. Puranik.

Invitees and Researchers present at the 25th Foundation Day Celebration.

generations of vaidyas can be benefited by their knowledge and experience. Dr. Huparikar shared his thoughts on "Concept to Clinical" and said that RIHSM welcomes such ideas and is ready to work in collaboration.

On occasion of Silver Jubilee celebration, following former officials and contributors were felicitated at the hands of Hon. Chief guest Dr. Bhushan Patwardhan : 1) Dr. B. K. Bhagwat 2) Dr. Rekha Jain 3) Dr. D. P. Puranik 4) Dr. V. V. Doiphode 5) Late Dr. P. H. Kulkarni 6) Dr. M. R. Satpute 7) Dr. B. G. Dhadphale 8) Dr. R. S. Huparikar 9) Dr. A. M. Mujumdar

Dr. Huparikar experssed his gratitude towards all of them. He took the moment to acknowledge and thank the trustees, past and present, faculty and staff for their unwavering support and guidance. Without their vision and commitment, institute would not be where we are today. At the end he said, as we celebrate this 25-year milestone, let us also look forward to the future. The world is changing rapidly, and education must continue to adapt. We are committed to embracing the challenges and opportunities that lie ahead, ensuring that our institute remains at the forefront of academic excellence, fostering leaders and change-makers for tomorrow. It was followed by felicitation of Ph. D scholars-Dr. Ravindra Dhimdhime and Dr. Rupal Shah who were awarded Ph. D degree from Maharashtra University of Health Sciences, Nashik at the hands of Hon. Chief Guest Dr. Bhushan Patwardhan.

Ph. D guides were also felicitated for successful Ph. D completion of their students. The guides were felicitated at the hands of Dr. Dilip Puranik (President). The guides were as follows : 1) Dr. Rajendra Huparikar 2) Dr. Pramod Kulkarni

On the occasion, Hon. Dr. Bhushan Patwardhan congratulated RIHSM on its successful completion of 25 years. He also praised the teamwork efforts taken by parent body RSM and RIHSM to deliver knowedge to the society. He also appreciated RIHSM for conducting various skill based programs, which he emphasized is the need of hour. One of the key enablers of impatful research is funding and support. Further, he promised support for "Concept to Clinical" in the form of Idea Bank available at Savitribai Phule Pune University.

All guests were extremely delighted to be part of this eventful occasion. The event culminated with the hope that coming years see more such events. Dr. Atul Kapdi (Secretary RIHSM) delivered the vote of thanks. He expressed his gratitude towards collaborative efforts of all participants of Rashtriya Shikshan Mandal and Research Institute of Health Sciences and Management. On behalf of the RIHSM, he expressed his appreciation for the support and encouagement provided by all members. The program was coordinated by Dr. Supriya Phadke, Mrs. Devyani Kulkarni and Dr. By Rashmi Mate. The program marked its conclusion by delicious lunch.

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ – वार्षिक सर्वसाधारण सभा – दि. २२ सप्टेंबर २०२४

डॉ. राजेंद्र हुपरीकर

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाची शंभरावी वार्षिक सर्वसाधारण सभा रविवार दि. २२ सप्टेंबर २०२४ रोजी सकाळी १० वाजता आयुर्वेद रसशाळा सभागृह, २५ कर्वे रोड, पुणे येथे आयोजित करण्यात आली होती.

गणपूर्ती अभावी स्थगित झालेली सभा ठीक १०.३० वाजता सुरु झाली. सर्व नियामक मंडळ सभासदांच्या हस्ते श्री धन्वंतरीचे पूजन झाल्यानंतर श्री धन्वंतरी स्तवनाचे मंगल चरण आळविण्यात आले.

प्रारंभी गतवर्षात राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे दिवंगत झालेले सभासद, त्यांचे आप्तेष्ट, अतिरेक्यांच्या हल्ल्यात शहीद झालेले जवान ह्यांना श्रद्धांजली अर्पण करण्यात आली. त्यानंतर कार्यक्रमपत्रिकेतील विषयानुसार सभेच्या कामास प्रारंभ झाला. दि. २४ सप्टेंबर २०२३ रोजी झालेल्या राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाच्या वार्षिक सर्वसाधारण सभेचे सभावृत्त वाचून नंतर सर्वानुमते मंजूर करण्यात आले. राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे मुख्य कार्यालय तसेच सर्व घटक व संलग्न संस्था ह्यांचे दि. १ एप्रिल २०२३ ते ३१ मार्च २०२४ अखेरचे वार्षिक अहवाल सभेपुढे सादर करण्यात आले. सदर अहवालांवर चर्चा करतांना अनेक सभासदांनी अहवाल अतिशय आकर्षक, माहितीपूर्ण आणि एकूणच राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाची प्रगतीकडे असलेली वाटचाल ह्याचे निदर्शक असल्याचे मत व्यक्त केले.

आर्थिक अहवाल आणि लेखा परीक्षित एकत्रित आयव्यय पत्रक व ताळेबंद (Consolidated Audited statements of Accounts and Balance Sheet) ह्यांचे सादरीकरण करण्यात आले. समाधानकारक आर्थिक परीस्थिती लक्षात घेवून सभासदांनी समाधान व्यक्त केले.

गतवर्षात विशेष कार्यकर्तबगारी नोंदविलेल्या सभासदांचा मा. अध्यक्ष डॉ. दिलीप पुराणिक ह्यांचे हस्ते सत्कार करण्यात आला. सत्कारार्थीमध्ये डॉ. विजय डोईफोडे, डॉ. अभय इनामदार, डॉ. सरोज पाटील, डॉ. संगीता साळवी, डॉ. शेखर प्रधान, डॉ. मंजिरी देशपांडे, डॉ. विनया दीक्षित, डॉ. बोरसे, डॉ. महेशकुमार चौधरी, डॉ. सौ. मृदुला चौधरी ह्यांचा समावेश होता. डॉ. वैशाली शेट ह्यांचा सन्मान डॉ. श्री. विनोद शेट ह्यांनी स्विकारला.

अध्यक्ष डॉ. दिलीप पुराणिक ह्यांनी आपले मनोगत व्यक्त करतांना गेल्या पाच वर्षांच्या वाटचालीचा आढावा घेतला. ''कोव्हिड'' काळात दोन वर्षांच्या संकटकाळातही आयुर्वेद रसशाळा, ताराचंद हॉस्पिटल ह्यांनी दिलेल्या रुग्णोपयोगी सेवांचा त्यांनी गौरवपूर्ण उल्लेख केला. राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे शतकमहोत्सवी वर्ष, टिळक आयुर्वेद महाविद्यालयाची नव्वद वर्षपूर्ती, ह्या निमित्ताने आयोजित केलेल्या विविध कार्यक्रमांची त्यांनी प्रशंसा केली.

सभेच्या शेवटी डॉ. भा. कृ. भागवत ह्यांनी आभार मानले. राष्ट्रगीताने सभेची सांगता झाली.

अध्यक्ष डॉ. दिलीप पुराणिक सर्वसाधारण सभेस संबोधित करताना. डावीकडून – डॉ. भा. कृ. भागवत, डॉ. पुराणिक, डॉ. हुपरीकर

सर्वसाधारण सभेस उपस्थित राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे सभासद

वार्षिक सर्वसाधारण सभा २०२४ मध्ये सहभागी नियामक मंडळ सदस्य – डावीकडून – डॉ. सरोज पाटील, डॉ. भा. ग. धडफळे, डॉ. मधुकर सातपुते, डॉ. विजय डोईफोडे, डॉ. दिलीप पुराणिक, डॉ. भा. कृ. भागवत, ॲड. श्रीकांत पाटील, डॉ. राजेंद्र हुपरीकर

वृत्तांत

आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४ – प्रकाशन समारंभ

डॉ. अपूर्वा संगोराम

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाच्या आयुर्विद्या मासिक प्रकाशनाच्या **''आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४''** चा प्रकाशन समारंभ दि. १६ ऑक्टोबर २०२४ रोजी टिळक आयुर्वेद महाविद्यालयाच्या एन.आय.एम.ए. सभागृहात दुपारी ३.३० वाजता आयोजित करण्यात आला होता.

समारंभाच्या प्रमुख अतिथी, नाट्य-चित्रपटाच्या आघाडीच्या कलाकार **श्रीमती पर्ण पेठे** ह्या होत्या. अध्यक्षस्थानी **डॉ. दिलीप पुराणिक** हे होते. सुशोभित, आकर्षक व्यासपीठावर डॉ. भालचंद्र भागवत, डॉ. राजेंद्र हुपरीकर, आरोग्यदीपच्या सहसंपादक डॉ. विनया दीक्षित, कार्यकारी संपादक डॉ. अपूर्वा संगोराम, डॉ. सरोज पाटील, डॉ. मिहीर हजरनवीस हे होते.

मान्यवरांनी श्री धन्वंतरीचे पूजन केले, डॉ. गौरी गांगल ह्यांनी धन्वंतरी स्तवनाचे मंगल चरण मधुर आवाजात आळविले.

डॉ. विनया दीक्षित ह्यांनी उपस्थित **''आरोग्यदीप''** वाचक प्रेमी, वैद्यकीय व्यवसायीक, वैद्यकीय स्नातक ह्यांचे सस्मित, सहर्ष स्वागत केले व आयुर्विद्याच्या प्रगत वाटचालीचा आढावा घेतला.

आरोग्यदीपच्या कार्यकारी संपादक डॉ. अपूर्वा संगोराम ह्यांनी दिवाळी अंक २०२४ च्या सुरवातीपासूनच्या अंकांबाबत माहिती देतांना ''आरोग्यदीप २०२४'' च्या अंतरंगात असलेली विविध सदरे ह्यांची माहिती देत सर्व वाचकांना हा अंक निश्चित आवडेल ह्याबद्दल ग्वाही दिली.

''आरोग्यदीप दिवाळी २०२४'' अंकाचे प्रकाशन श्रीमती पर्ण पेठे ह्यांनी टाळ्यांच्या गजरात केले आणि अंकास शुभेच्छा दिल्या.

अध्यक्ष डॉ. दिलीप पुराणिक ह्यांनीही आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४ अतिशय आकर्षक व वाचनीय असल्याचे सांगितले आणि अभिनंदन करत मनः पूर्वक शुभेच्छा दिल्या.

डॉ. नंदकिशोर बोरसे ह्यांनी आभार प्रदर्शन केले. डॉ. मिहीर हजरनवीस ह्यांच्या सूत्रसंचलनाने समारंभास वेगळया उंचीवर नेले.

आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४ चे प्रकाशन करताना – श्रीमती पर्ण पेठे. छायाचित्रात डावीकडून – डॉ. सरोज पाटील, डॉ. राजेंद्र हुरीकर, डॉ. दिलीप पुराणिक, श्रीमती पर्ण पेठे, डॉ. विनया दीक्षित, डॉ. अपूर्वा संगोराम, डॉ. भा. कृ. भागवत, डॉ. मिहीर हजरनवीस.

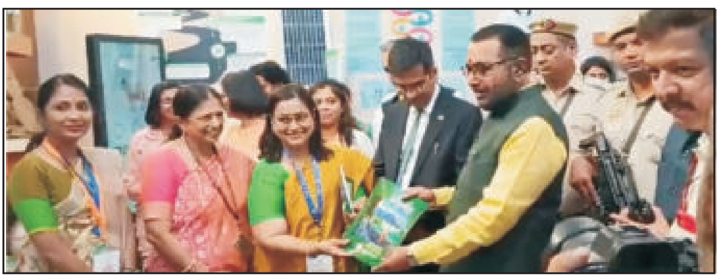

आरोग्यदीप दिवाळी अंक २०२४ सरन्यायाधीश मा. डॉ. धनंजय चंद्रचूड व आयुष मंत्री ना. श्री. प्रतापराव जाधव यांना भेट देताना डॉ. अपूर्वा संगोराम.

वृत्तांत

आयुर्वेद रसशाळा – नूतन दुकानाचे उद्घाटन!

डॉ. सुहास कुलकर्णी, जनरल मॅनेजर

नवाविष्णू चौक, बाजीराव रोड, सदाशिव पेठ येथे राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाची घटक संस्था असलेल्या कै. कृ. ना. भिडे आयुर्वेद संस्थेच्या इमारतीत दर्शनी भागी नवीन दुकान सुरु करण्यात आले.

या दुकानाचे उद्घाटन दि. १२–१०–२०२४ रोजी सकाळी ११ वाजता विजयादशमीच्या शुभमुहूर्तावर, आयुर्वेद रसशाळेवर अतिशय स्नेह असलेल्या राज्यसभेच्या **खासदार मा. सौ. मेधाताई कुलकर्णी** यांचे हस्ते करण्यात आले. त्याप्रसंगी बोलताना आयुर्वेद रसशाळेबद्दल तसेच आयुर्वेद रसशाळेच्या औषधांबद्दल गौरवोद्गार काढत, आयुर्वेद रसशाळेच्या पुढील वाटचालीस त्यांनी शुभेच्छा दिल्या. आयुर्वेद हा जगभरात पसरत असल्याने आयुर्वेदाच्या औषधांची मागणी जगभरात वाढत आहे त्यामुळे आयुर्वेद रसशाळेसारख्या संस्था चांगल्या प्रतीची औषधे तयार करून त्यांचा पुरवठा करत आहेत याबद्दल त्यांनी समाधान व्यक्त केले. आयुर्वेद रसशाळेची सर्वच औषधे पुणे शहराच्या मध्यवस्तीमधे एकाच दुकानामधे उपलब्ध करून देण्याच्या ह्या उपक्रमाचे कौतुक मा. सौ. मेधाताई कुलकर्णी यांनी केले.

या प्रसंगी राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष मा. डॉ. दि. प्र. पुराणिक, राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे उपाध्यक्ष मा. डॉ. भा. कृ. भागवत, राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे सचिव मा. डॉ. राजेंद्र हुपरीकर, आयुर्वेद रसशाळेचे अध्यक्ष डॉ. डोईफोडे व इतर मान्यवर सदस्य उपस्थित होते. तसेच कै. कृ. ना. भिडे आयुर्वेद संस्थेचे पदाधिकारी व आयुर्वेद रसशाळेचे हितचिंतक उपस्थित होते.

दुकानाचे उद्घाटन करताना डॉ. मेधा कुलकर्णी, डॉ. पुराणिक, डॉ. डोईफोडे, डॉ. हुपरीकर, डॉ. फडणीस, डॉ. रानडे, ॲड. पाटील.

डॉ. मेधा कुलकर्णी यांचे हस्ते दीपप्रज्वलन.

अभिनंदन!!

The Association of Shalaki (T.A.S. India) ह्या नेत्र व कर्ण – नासा – मुख आणि दंत तज्ज्ञांच्या राष्ट्रीय संघटनेचे "SYNERGY 2024" हे राष्ट्रीय अधिवेशन दि. २७,२८ व २९ सप्टेंबर २०२४ रोजी नाशिक येथील हॉटेल रॅडीसन ब्लू ह्या तारांकित हॉटेलमध्ये आयोजित करण्यात आले होते. अधिवेशनाचे उदघाटन एन.सी.आय.एस.एम.चे अध्यक्ष डॉ. जयंत देवपुजारी ह्यांनी दूरस्थ पद्धतीने केले. विशेष अतिथी महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठाचे आयुर्वेद विद्याशाखेचे अधिष्ठाता डॉ. आवारे हे होते. संघटनेचे पेट्रन डॉ.

डॉ. नविन घोटणे यांना "Legend Shalaki Award" देताना डॉ. पुराणिक

डॉ. दिवाण यांचा "Best E.N.T. Teacher Award" देवून सत्कार करताना डॉ. पुराणिक. प्रकाषचित्रात डावीकडून– डॉ. फिरके, डॉ. गोलेचा, डॉ. पुराणिक, डॉ. दिवाण, सौ. स्वाती दिवाण, डॉ. आवारे, डॉ. पवार.

पुराणिक, डॉ. राजेश पवार, अध्यक्ष डॉ. सुवर्णा गोलेचा हे ह्या प्रसंगी उपस्थित होते. उद्घाटन समारंभात कर्ण –नासा–मुख तज्ज्ञ डॉ. नविन घोटणे ह्यांचा "**Legend Shalaki Award**" देवून गौरव करण्यात आला. डॉ. प्रमोद दिवाण ह्यांना "**Best E.N.T. Teacher**" म्हणून गौरविण्यात आले.

सांगता समारंभ दि. २९–९–२०२४ रोजी महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठाचे प्र. कुलगुरु डॉ. निकुंभ ह्यांच्या प्रमुख उपस्थितीत पार पडला.

डॉ. नविन घोटणे आणि डॉ. प्रमोद दिवाण हे टिळक आयुर्वेद महाविद्यालयाचे पदवी व पद्व्युत्तर विद्यार्थी आहेत. दोन्ही सत्कारार्थींचे टिळक आयुर्वेद महाविद्यालय व राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाच्या वतीने हार्दिक अभिनंदन!

वृत्तांत

नानल रुग्णालय आयोजित आरोग्य शिबिर

डॉ. प्रमोद दिवाण

दिनांक २९–०९–२०२४ रोजी सकाळी १० ते संध्याकाळी ५ या वेळेत **''वेदनामुक्त आयुष्य हेच कोथरुडचे भविष्य''** या संकल्पनेतून सांधे, मणके व स्नायूंच्या समस्या आणि चिकनगुनिया यावर मोफत आयुर्वेदिक सल्ला शिबीर नामदार श्री. चंद्रकांतदादा पाटील व वैद्य पुरुषोत्तम शास्त्री नानल रुग्णालय यांच्या संयुक्त विद्यमानाने नानल रुग्णालय येथे आयोजित करण्यात आले होते.

शिबिराचे उद्घाटन नामदार श्री. चंद्रकांतदादा पाटील यांनी केले. राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष डॉ. दि. प्र. पुराणिक, नानल रुग्णालयाचे अध्यक्ष डॉ. वि. वि. डोईफोडे, राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे सदस्य ॲड. श्रीकांत पाटील, नानल रुग्णालयाचे उपअधीक्षक डॉ. प्रमोद प्र. दिवाण यावेळी उपस्थित होते.

वैद्य गिरीश सरडे, वैद्य. मोनिका मुळे, वैद्य. जयश्री टोणगावकर यांनी रुग्णांची तपासणी केली. या शिबिरात एकूण १४० रुग्णांची मोफत तपासणी करण्यात आली. नामदार श्री. चंद्रकांतदादा पाटील यांच्याकडून रुग्णांना औषधोपचार व पंचकर्मावर दोन महिन्यांसाठी ४०% तर नानल रुग्णालयातर्फे २०% सवलत दोन महिन्यांसाठी देण्यात येणार आहे. रुग्णांना एकूण ६०% सवलत औषधोपचार व पंचकर्म यावर मिळणार आहे. वैद्यांनी १ रुग्णाचे कपिंग व ४ रुग्णांचे विद्धकर्म केले. अनेक रुग्णांनी पंचकर्माची माहिती विचारून घेतली. एकूण ८ रुग्णांनी पंचकर्म चालू केले आहे. अनेक रुग्ण फॉलोअप साठी येत आहेत. या शिबिरासाठी नानल रुग्णालयाचा संपूर्ण स्टाफ उपस्थित होता.

उद्घाटन प्रसंगी डावीकडून – वै. सौ. मुळे, वै. जाधव, डॉ. दिवाण, डॉ. पुराणिक, ना. श्री. पाटील, डॉ. डोईफोडे, वै. सरडे, वै. टोणगावकर

मा. ना. श्री. चंद्रकांतदादा पाटील दीपप्रज्वलन करुन शिबीराचे उद्घाटन करताना.

वृत्तांत

नानल रुग्णालय आयोजित सेमिनार

डॉ. प्रमोद दिवाण

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ व नानल रुग्णालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने रविवार दिनांक ०६ ऑक्टोबर २०२४ रोजी सकाळी १० ते २ या वेळेत "**Comprehensive Approach Towards Infertility**" या विषयावर सेमिनार आयोजित करण्यात आला. या सेमिनारची सुरुवात राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे अध्यक्ष डॉ. दि. प्र. पुराणिक, नानल रुग्णालयाचे अध्यक्ष डॉ. वि. वि. डोईफोडे, नानल

प्रकाशचित्रात डावीकडून – डॉ. स्वप्नाली पुराणिक, डॉ. दिवाण, डॉ. आपटीकर, डॉ. रानडे, डॉ. कश्यप, डॉ. भालेराव व वैद्यकीय अधिकारी.

रुग्णालयाचे उपअधीक्षक डॉ. प्रमोद प्र. दिवाण, नानल रुग्णालय समिती सदस्य डॉ. मंदार रानडे, डॉ. नमिता भालेराव व डॉ. प्रज्ञा आपटीकर यांच्या हस्ते दीपप्रज्वलनाने झाली.

डॉ. मंदार रानडे यांनी "Role of endoscopy in diagnosis and treatment of Infertility", डॉ. नमिता भालेराव यांनी "Advanced ART techniques : A real boon for infertile couples" व डॉ. प्रज्ञा आपटीकर यांनी "Prognosis of Infertility" या विषयावर आपले विचार सादर केले. आभार प्रदर्शन डॉ. स्वप्नाली पुराणिक यांनी केले. सेमिनारचे प्रायोजकत्व सप्त हेल्थ केअर व रिहर्ब्स यांनी केले. या सेमिनारमध्ये एकूण ६३ डॉक्टर्सनी सहभाग घेतला. सेमिनारचे सूत्रसंचालन डॉ. भाग्यश्री कश्यप यांनी केले.

सेमिनारमध्ये सहभागी वैद्यकीय व्यावसायिक. प्रथम रांगेत उजवीकडून– डॉ. आपटीकर, डॉ. डोईफोडे, डॉ. पुराणिक, डॉ. दिवाण.

श्रद्धांजली

पं. वसंतराव गाडगीळ ह्यांचे दुःखद निधन

''शारदा ज्ञानपीठम''चे संस्थापक व संस्कृत भाषेचे प्रकांड पंडीत पं. वसंतराव अनंत गाडगीळ ह्यांचे वृद्धापकाळाने वयाच्या ९४ व्या वर्षी दि. १८ आक्टोबर २०२४ रोजी दुःखद निधन झाले.

आपल्या जीवनभर पंडीतजींनी संस्कृत भाषेच्या प्रचार, प्रसार व उन्नतीसाठी अविरत कार्य केले राष्ट्रीय शिक्षण मंडळाचे ते सक्रीय सभासद व हितचिंतक होते.

राष्ट्रीय शिक्षण मंडळ व मंडळाच्या सर्व घटक संस्थांतर्फे स्व. पंडीत वसंतराव गाडगीळ ह्यांना अश्रुपूर्ण नयनांनी श्रद्धांजली!

Third Party Manufacturing facility available for..
Tablets & Capsule

Salient features

- Batch Size as Per Requirement.
- Tested Raw Materials.
- Support for Product Formulations.
- Marketing & Promotional Support.
- Variety of Packaging Materials.
- Competitive Rate.

Makers of

OSSONEKT® | URYALE KD® | ARLACT | OCHREN® | BOB IQ | UTiERN®

For Details Contact at :

Sharayu Organics (A division of NCNL)

5, P.No. 9, 20/3D/5 Nashik - 04
sharayuorganics@gmail.com
075888 22251

All India Conference & International Conference on Shalyatantra and Sangyaharan (Anaesthesiology)

UPDATE SHALYA SANGYAHARAN 2024

on 7Th & 8Th December 2024 at N.I.M.A. Auditorium of Tilak Ayurved Mahavidyalaya,

583/2, Rasta Peth, Pune 411011.

Organizers

R.S.M's C.P.G.S & R.A. of Tilak Ayurved Mahavidyalaya

Association of Anaesthesiology Of Indian Medicine (M.S.B.)

Dear Colleagues,

"Members of Organizing Committee have a great pleasure to invite you for National & International Conference on **UPDATE SHALYA SANGYAHARAN 2024**

on 7Th & 8Th December, 2024 at renowned Educational & Historical place of Pune city, Maharashtra State, India. The Theme of conference will be "Innovate, Integrate, Illuminate: Shaping the future of Shalyatantra & Sangyaharan.".

As all of us know, modern surgery and anaesthesia have made tremendous progress in last few decades. Advances made in recent years are really astonishing & so, present surgical and anaesthesia practice has became very safe. But still, side effects occurring due to change in body chemistry cannot be ignored.

Ayurved, the ancient medical science of India can certainly be helpful in allaying such undesired & unwanted side effects. And so, the purpose of organizing this conference is to provide a common platform to the experts, researchers, scholars, professionals & teachers to have exchange of thoughts, to Interact with each others & to present their work on this theme.

We assure you that this Unique National event will provide you an opportunity to attend Glamorous Inaugural function, to listen to renowned authorities, to attend Brain Storming Scientific sessions, panel discussions, live demonstrations & much more.

An attractive colourful "SOUVENIR" will be released on the occasion of conference. You are requested to send articles & advertisements to make the "SOUVENIR" an important memorable document.

We expect your active participation with Friends & spouse to make this National event a great success.

Truly your's

Dr. D. P. Puranik,
Patron, A.A.I.M. (CC),
President, R.S.M.

Dr. A. B. Limaye,
Patron, A.A.I.M. (MSB)

Dr. D. N. Pande,
President A.A.I.M. (CC)

Dr. Saroj Patil,
Principal, TAMV, Pune

Dr. N. V. Borse,
Chairman,
Organizing Committee

Dr. Vinod Shet,
Secretary,
Organizing Committee

Conference Office
Dr. Vinod Shet (7875660140)
Organizing Secretary
Dept. Of Shalyatantra/ Sangyaharan, Centre for Post Graduate Studies and Research in Ayurved, Tilak Ayurved Mahavidyalaya, 583/2, Rasta peth, Pune- 411011.
Phone-020-26336429, 26336755
Email- tamvshalyatantra2024@gmail.com

Details for Registration

Registration up to 07th November 2024	**Rs.**
Reception Committee membership	4000/-
Life Member	1500/-
Delegate Member PG Scholar	1800/-
Delegate Student UG	1200/-
Spouse	1400/-
After 07th November 2024	**200/- extra**
For paper & poster presentation	**300/- extra**

Note : The Travelling & Lodging expenses are not included in the registration fees.

For Payments : Cheque should be drawn in favour of **"C.P.G.S.& R.A. PhD & others"** and posted to CPGS & RA, Tilak Ayurved Mahavidyalaya, 583/2, Rasta Peth, Pune, 411011.

NEFT and RTGS Transfer details:
A/c Name: "Centre For Post Graduate Studies and Research in Ayurveda-Ph.D. and Others".
Bank Name: Canara Bank, Rasta Peth, Pune -11.
A/c no.: 53312010099902
IFSC: CNRB0015331 **MICR Code:** 411015059
(Please email the receipt of NEFT payment to : tamvshalyatantra2024@gmail.com)

For Registration Scan this Code

वैश्विक स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेद नवकल्पना !

डॉ. अपूर्वा संगोराम, कार्यकारी संपादक

९ वा राष्ट्रीय आयुर्वेद दिवस धन्वन्तरी जयंती दि. २९ ऑक्टोबर २०२४ रोजी साजरा करण्यात येणार आहे. यावर्षी आयुष मंत्रालयाने, वैश्विक स्वास्थ्यासाठी, आयुर्वेद नवकल्पना 'Ayurveda Innovation for Global Health' ही संकल्पना मांडलेली आहे. या संकल्पनेनुसार जागतिक आरोग्यासाठी आयुर्वेदातील नवकल्पना या माध्यमातून वैश्विक स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेदाच्या माध्यमातून काय करू शकतो याबाबत विविध पातळीवर प्रचार प्रसार करण्यात येणार आहे.

वैश्विक पातळीवर आढळण्यात येणारे विविध रोग अनौपसर्गिक व्याधी (Non Comonunicable diseases) प्रतिजैविंकाचा प्रतिकार (Anti Microbial resistance) पर्यावरणातील बदल, वृद्धांचे व्याधी, मानसिक आरोग्य, पोषण संबधीत व्याधी इ. विविध व्याधींवर आयुर्वेदाच्या माध्यमातून व्याधींपासून संरक्षण, चिकित्सा आणि स्वास्थ्यसंवर्धन या द्वारा एक सक्षम प्रणाली उभी करणे हा यामागील उद्देश आहे. यासाठी जनसंदेश, जनभागीदारी आणि जनआंदोलन या तीनही माध्यमाद्वारा आयुर्वेदाचा प्रचार प्रसार करण्यात येणार आहे.

जनसंदेशामध्ये – सोशल मिडीया, रेडिओ, दूरदर्शन, इ. माध्यमातून आयुर्वेदाचा प्रचार प्रसार करणारे संदेश प्रसारीत करण्यात येतील. यामध्ये विविध क्षेत्रातील नामवंत व्यक्तींच्या द्वारे आयुर्वेदाचा प्रचार करणारे संदेश, मोबाईल/लँडलाईन वर कॉलर टयुनद्वारा आयुर्वेदाचा प्रचार, शहराच्या प्रमुख भागांमध्ये एलईडी डिस्प्ले रेडीओ, जिंगल्स, होर्डींग्ज, युट्युबद्वारा प्रचार, प्रिंट माध्यमातून आयुर्वेदाबाबत माहीती प्रसारण अशा अनेक प्रभावी माध्यमांचा वापर करून जनसंदेश देण्यात येणार आहे.

जनभागीद्वारा समाजामधील सर्व व्यक्तींचे प्रकृती परीक्षण आयुर्वेदाचे वैद्य, अभ्यासक, विद्यार्थी, संशोधक, शिक्षणतज्ञ यासाठी आयुर्वेद नवप्रवर्तन परिसंवांदाचे आयोजन करण्यात येणार आहे. यासाठी प्रत्येक शैक्षणिक संस्थ्यातर्फे संकल्पना हॅकेथॉन, स्टार्ट–अर्पस इ. साठी कार्यक्रम आखण्यात येणार आहेत यामध्ये वुमेन आंत्रप्युनर्स, आदिवासी, भारतातील स्वदेशी ज्ञान वापरून पारंपरिक उपचार करणारे चिकित्सक यांवर विशेषत्वाने भर दिला जाणार आहे. जनभागिदारीच्या माध्यमातून संपूर्ण आठवडाभर खालील संकल्पनांवर, आधारीत कार्यक्रमावर प्रामुख्याने भर दिला जाणार आहे.

- **स्त्री आरोग्यासाठी आयुर्वेद –** यात प्रामुख्याने स्त्री आरोग्यासाठी आयुर्वेदाचा सर्वांगीण दृष्टीकोन स्त्री आरोग्यासाठी आयुर्वेदाचे फायदे, स्त्रीयांसाठी आहार आणि जीवनशैली मार्गदर्शन, स्त्रियांमध्ये आढळणाऱ्या सर्वसामान्य व्याधींसाठी आयुर्वेदाच्या माध्यमातून मार्गदर्शन, स्त्री आरोग्य संवर्धनासाठी नवस्वास्थ्य योजना.
- **आयुर्वेदातील नवकल्पना आणि उद्यमशीलता –** या द्वारा आयुर्वेदातील व्यवसायाच्या संधी, उद्यमशीलतेसाठी मानसिक तयारी, उद्यमशीलतेसाठी आवश्यक कायदेशीर बाबींची पूर्तता, आर्थिक सहाय्य इ. प्रत्येक पातळीवर प्रयत्नांतील प्रोत्साहन.
- **कामकाजाच्या ठिकाणच्या स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेद –** शारीर मानस स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेद – कामकाजाच्या ठिकाणी सामान्यतः आढळून येणारे स्वास्थ्यासंबधीचे प्रश्न. आयुर्वेदाच्या माध्यमातून ताण तणाव व्यवस्थापन, कामकाजाची क्षमता वाढविण्यासाठीची तंत्रे, ध्यानधारणा, योग, रसायन चिकित्सा, स्वास्थ्य संवर्धनासाठी नवनवीन उपायांची योजना.
- **शालेय पातळीवरील स्वास्थ्यासाठी आयुर्वेद –** विद्यार्थ्यांमधील आयुर्वेदातील दिनचर्या संकल्पनेद्वारा स्वास्थ्यसंवर्धन, आयुर्वेदातील पोषक आहाराद्वारा विर्द्यार्थ्यांमधे मार्गदर्शन प्रतिकारक्षमता वर्धन .
- **आयुर्वेद आहार आणि नवकल्पना –** आयुर्वेदाची आहार संकल्पना, आयुर्वेदीय पाककृती, आयुर्वेदातील आहाराचा आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या व पाककृतीच्या माध्यमातून प्रचार प्रसार अशा विविध पातळींवर व विविध माध्यमातून आयुर्वेदाचा प्रचार व प्रसार करण्यात येणार आहे.

जनआंदोलनामध्ये आयुर्वेदामधील नवनवीन स्टार्ट–अप्स, आयुर्वेदीय आहाराचा समावेश असलेले आहार उत्सव/प्रदर्शन, जीवन शैली मार्गदर्शन, सेल्फी पॉंईटस इ. विविध गोष्टींचा समावेश असणार आहे.

निरोगी स्वास्थ्यासाठी वैश्विक पातळीवर आयुर्वेद रुजविण्यासाठी चालविण्यात येणाऱ्या या उपक्रमांमध्ये आपणही सर्व सहभागी होऊ या आणि वैश्विक पातळीवर आयुर्वेदद्वारा स्वास्थ्य संवर्धन होण्यासाठी भगवान धन्वन्तरींचे आर्शीवाद घेऊया !

Ayurvidya International 2024
Vol. II July 2024 now released.
Subscribe now
Rs. 550/- per year. (For Individual)
Rs. 1000/- per year. (For Institute)
Send your Research Articles / Papers before 15th Nov. 2024 for Vol. II. January 2025 Issue.
For Details Contact -
Prof. Dr. Mihir Hajarnavis (9422331060)
Prof. Dr. Abhay Inamdar (9422003303)
Login to : www.eayurvidya.org now.

डोळस व न्याय्य !

डॉ. सौ. विनया दीक्षित, उपसंपादक

महाराष्ट्र शासनाने २०२४–२५ या नव्या शैक्षणिक वर्षाकरिता आठ नव्या शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालयांची स्थापना केली आहे. अमरावती, जालना, बुलडाणा इ. ठिकाणी या वर्षापासून प्रत्येकी शंभर नवे विद्यार्थी वैद्यकीय शिक्षणासाठी प्रवेश घेतील. त्यामुळे शासकिय वैद्यकीय प्रवेश संख्या ८०० ने वर्धित झाली.

याचे परिणाम 'आयुष' प्रणालीतील प्रवेश प्रक्रियेवरही होतात. राष्ट्रीय स्तरावरील UG NEET या प्रवेश परीक्षेत उत्तम गुण संपादन केल्यावर पर्सेंटाईल पद्धतीने गुणवत्ता यादी महाराष्ट्र सीईटी सेलकडून जाहीर होते. राज्यातील व बाहेरील विद्यार्थ्यांसाठी विविध आरक्षणांर्मत नियमानुसार केंद्रीय पद्धतीने २–४ फेऱ्यांमधे या प्रवेश प्रक्रिया पूर्णतः राबवल्या जातात.

सर्वसाधारपणे दरवर्षी ॲलोपॅथी शास्त्राची एमबीबीएस पदवी देणारे व दंतवैद्यकाची महाविद्यालये यांत प्रथम दोन फेऱ्यांमधे अधिकाधिक विद्यार्थी जे डॉक्टर होऊ इच्छितात ते प्रवेश निश्चित करतात. नंतर पुढील तिसऱ्या फेरीपासून आयुर्वेद, होमियो, फिजीयोथेरपी, युनानी अशा शास्त्रातील पदवी देणाऱ्या महाविद्यालयांच्या परवानग्या येतात व प्रवेश प्रक्रिया पूर्णतः केंद्रीय पद्धतीने अतिशय काटेकोर नियमांनुसार राबविली जाते. गुणवत्तेनुसार, आवडीनुसार, सोयीनुसार व उपलब्धतेनुसार विद्यार्थी व पालक खूप धावपळ करून या प्रवेश प्रक्रियेत सहभागी होतात. सर्व कागदपत्रे, शुल्कासह महाविद्यालयात उपस्थित राहून प्रवेश निश्चित केला जातो. परंतु खरी मेख तर इथेच आहे. आता प्रवेश तात्पुरता ठेवता येतो व पुढे जर इतर आवडीच्या पसंतीक्रम प्राधान्यानुसार इतर वैद्यकीय महाविद्यालयात जागा रिकामी झाली तर येणाऱ्या फेरीत तिथे विद्यार्थी जातात.

नव्याने ८०० जागा आता नुकत्याच उपलब्ध झाल्या आहेत. संभ्रमावस्थेतील हे विद्यार्थी नक्कीच प्रयत्नात राहतील की शासकीय महाविद्यालयात शिक्षण घ्यावे. ती प्रक्रिया पूर्ण झाल्यावरच हळूहळू इतर शास्त्रांच्या प्रवेशांची पूर्तता होईल. सर्व गोष्टी एकमेकांच्यावर अवलंबूनच असतात. अगदी युगानुयुगे हेच चालत आलयं!

या सर्व प्रकारात महाविद्यालयांची प्रवेश प्रक्रिया राबविण्याची शक्ती, कार्यकाळ, वेळ व मनुष्यबळ हे पुन्हा पुन्हा तीच गोष्ट करण्यात कामी येते. १०० विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशासाठी किमान पक्षी ३५० हून अधिक प्रवेश अर्जांची छाननी व विद्यार्थ्यांशी संवाद साधून योग्य प्रक्रिया पूर्ण करणे हेच कर्तव्य संस्था करीत असतात.

अजूनही एकदा छाननी झाल्यावर पूर्णतः ऑनलाईन माध्यमातून एकाच केंद्रीय प्रणालीवर एकाचवेळी सर्व प्रवेश क्रमाक्रमाने पूर्ण करून मग फक्त शुल्क, कागदपत्रे जमा करणे हेच काम महाविद्यालयात प्रत्यक्ष जाऊन करणे अधिक सोयीचे नाही होणार का?

विद्यार्थी व पालक तर चिंताग्रस्त पद्धतीने महाराष्ट्राच्या या टोकापासून त्या टोकापर्यंत दिवसरात्र अक्षरशः चाकावरून प्रवासात असतात. या शिवाय एकदा का मूळ कागदपत्रे ताब्यात घेतली की पुढील प्रवेश घेईपर्यंत त्यांचा प्राण कंठाशी अडकलेलाच राहतो.

जर सीईटी सेल किंवा केंद्रीय प्रवेश केंद्राच्या माध्यमातून एकदाच सर्व मूळ कागदपत्रे छाननी करून ताब्यात घेतली गेली तर सर्व प्रवेश निश्चित झाल्यावरच त्यांची देवघेव केली तर? किंवा एक अधिक वेगवान व एआय ने सुपर पॉवर जोडून बायोटेक्नॉलॉजाची मदत घेऊन पारदर्शक सगणक प्रणाली विकसित करावी व प्रवेश निश्चितीचे नवे आयाम बनवावेत ज्या योगे फसवणूक किंवा वेळकाढूपणा इ. बाबी सहजच टाळता येतील.

महाराष्ट्रासारख्या तंत्रज्ञानातील प्रगत राज्यात अजूनही यात सुधारणेस भरपूर वाव आहे. न्याय देवता आता डोळस झालीय. तिने हातात संविधान घेतले आहे. हे नवयुग आहे.

वैद्यकीय अभ्यासक्रम हा त्यातीलच भाग आहे. त्यामुळे अधिक डोळस–धोरणी प्रवेश प्रक्रियांची आखणी व अंमलबजावणी अपेक्षित आहे. मानसिक व शारिरीक तणावांना टाळून नियमांवर हुकूम हे काम करण्यास तातडीने न्याय्य व हितकर पद्धती विकसित करणे हीच काळाची गरजे आहे.

येणाऱ्या नव्या वैद्यकीय विद्यार्थ्यांना उज्वल भविष्य लाभो, उत्तम शिक्षण मिळो हीच श्री धन्वंतरी चरणी प्रार्थना !

श्री धन्वंतरी जयंती दिनी साजऱ्या होणाऱ्या राष्टीय आयुर्वेद दिनाच्या सर्वांना आरोग्यपूर्ण शुभेच्छा!

स्वागत!

सुखी दीर्घायुष्याचा कानमंत्र देणारा...

दिवाळी अंक २०२४
प्रकाशित झाला आहे.

For Bulk Orders Contact -
प्रा. डॉ. अपूर्वा संगोराम (९८२२०९०३०५)
प्रा. डॉ. विनया दीक्षित (९४२२५१६८४५)

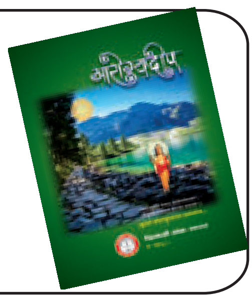

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे यांची गुणकारी व उपयुक्त उत्पादने...

चित्रकादि वटी

अग्निमांद्य, आमपाचक, भूक वाढवण्यासाठी,
अन्न पचनाच्या तक्रारी दूर करण्यासाठी.

प्रवाळ पंचामृत रस

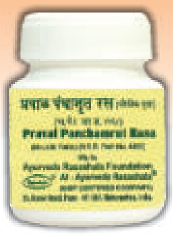

पित्तविकार, पोटात आग होणे,अन्नाचे पचन
व्यवस्थित न होणे यावर उपयुक्त.

लहान मुलांच्या सर्व प्रकारच्या खोकल्यावर उपयुक्त,
ढास कमी करून कफ पातळ करण्यासाठी मदत करते.

सिकोरा

लहान मुलांमधील जंत, अजीर्ण,अन्नपचन व्यवस्थित न होणे
अशा तक्रारींवर उपयुक्त, जंत होण्याची प्रवृत्ती नष्ट होते,
मोठ्या माणसांमध्येही वरील कारणांसाठी उपयुक्त.

वर्मोल

शास्त्रोक्त व पेटंट आयुर्वेदिक औषधे तयार करणारी संस्था.

रसशाळा®

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे

GMP Certified Company

फॉर

आयुर्वेद रसशाळा फाऊंडेशन, पुणे

२५, कर्वे रोड, पुणे – ४११ ००४. ☎ : (०२०) २५४४०७९६, २५४४०८९३

E-mail : admin@ayurvedarasashala.com Visit us at : www.ayurvedarasashala.com Toll free No. 1800 1209727

Registered : Posting at PSO, Pune GPO - 411001
Posted & Published on 10 / 11 / 2024
RNI Registration No. MAH MAR - M / 1968 / 14635
This magazine is printed at Unique Offset, 50/7/A, Dhayari-Narhe Road, Narhe Gaon, Tal. Haveli, Pune-41 by Dinesh Dhadphale & Published at 583/2, Rasta Peth, Pune - 11. by **Dr. D.P.Puranik** on behalf of Rashtriya Shikahan Mandal, 25, Karve Road, Pune - 4. Editor : **Dr. D. P. Puranik**

आयुर्वेद रसशाळा, पुणे यांची गुणकारी व उपयुक्त उत्पादने...

पुष्पधन्वा रस

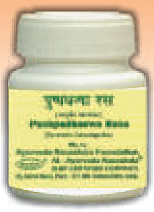

रसायन, वाजीकरण, विशेषतः स्त्रियांमध्ये गर्भाशयाच्या विकारांमुळे आलेले दुर्बलत्व कमी करण्यासाठी.

रज:प्रवर्तनी वटी

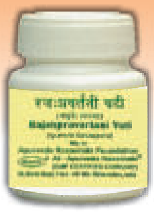

कष्टार्तव, अनार्तव, स्त्रियांमधील मासिक पाळी नियमित व सुसह्य होण्यासाठी.

फेराईट

रक्तवाढीसाठी उपयुक्त, पाण्डुरोगामध्ये उपयुक्त.

सूक्ष्मत्रिफळा वटी

त्वचा विकार, डोळ्यांचे व घशाचे विकार, रक्त शुद्धी करणारे, किडलेल्या दातांवर उपयुक्त.

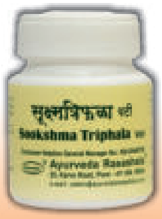

शास्त्रोक्त व पेटंट आयुर्वेदिक औषधे तयार करणारी संस्था.

रसशाळा ® **आयुर्वेद रसशाळा, पुणे** रसशाळा ®

GMP Certified Company

फॉर

आयुर्वेद रसशाळा फाऊंडेशन, पुणे

२५, कर्वे रोड, पुणे – ४११ ००४. ☎ : (०२०) २५४४०७९६, २५४४०८९३

E-mail : admin@ayurvedarasashala.com Visit us at : www.ayurvedarasashala.com Toll free No. 1800 1209727